

UNIVERZA V LJUBLJANI
AKADEMIJA ZA GLEDALIŠČE, RADIO, FILM IN TELEVIZIJO
Dramaturgija in scenske umetnosti

BENJAMIN ZAJC

HIŠA CVETJA

Dramsko besedilo s primerjalno dramaturško analizo

Diplomsko delo

Ljubljana, 2020

Akademija *za gledališče, radio, film in televizijo*

Univerza v *Ljubljani*

UNIVERZA V LJUBLJANI
AKADEMIJA ZA GLEDALIŠČE, RADIO, FILM IN TELEVIZIJO
Dramaturgija in scenske umetnosti

BENJAMIN ZAJC

HIŠA CVETJA

Dramsko besedilo s primerjalno dramaturško analizo

Diplomsko delo

Mentorica: red. prof. mag. Žanina Mirčevska

Somentor: izr. prof. dr. Tomaž Toporišič

Ljubljana, 2020

Ime in priimek: Benjamin Zajc

Naslov diplomskega dela: Hiša cvetja

Kraj: Ljubljana

Leto: 2020

Število strani: 91

Naziv visokošolske ustanove: Univerza v Ljubljani, Akademija za gledališče, radio, film in televizijo

Program in smer študija: Dramaturgija in scenske umetnosti

Mentorica: red. prof. mag. Žanina Mirčevska

Somentor: izr. prof. dr. Tomaž Toporišič

Jezikovni pregled: Urška Fišter, dipl. anglistka (UN) in dipl. slovenistka (UN)

Zahvala

Čeprav se rad pretvarjam, da sem samostojen človek, ki za svoje delovanje ne potrebuje pomoči drugih, je realnost drugačna. Zato naj izkoristim to stran v svojem diplomskem delu za zahvalo vsem, ki ste mi pomagali. Najprej iskrena hvala mentorici Žanini Mirčevski za ves trud, ki ste ga vložili v moje dramsko besedilo. Bili ste stroga in korektna mentorica, ki sem jo potreboval, da sem iz stavka »Rad bi pisal dramo o Jovanki Broz« prilezel do čisto resnega dramskega besedila. Hvala za vse komentarje, pomoč pri razumevanju jugoslovanskega življenja in vodenje skozi dramske strukture, zaradi katerega so moje raztreščene misli sploh lahko postale celota z nekakšnim smislom. Kot profesorica in oseba boste imeli vedno posebno mesto spoštovanja na moji poti.

Hvala tudi somentorju Tomažu Toporišiču za mentoriranje teoretičnega dela. Hvala, da ste imeli v rokavu vedno ravno tisto knjigo, ki sem jo potreboval, ko se je moje znanje zataknilo (Imate morda kakšno literaturo o pisanju zahval?). Hvala tudi za prijazno poslušanje mojih pritoževanj nad slovenskim kulturnim svetom skozi celoten čas dodiplomskega študija. Obljubim, da se bom v nadaljnje brzdal. Lepa hvala tudi lektorici Urški Fišter za vse popravke. Morda si bolj kot zahvalo zaslužite opravičilo za moj manko vejic.

Zahvaliti se moram tudi vsem ljubim osebam, ki ste brale moje poskuse in premnoge končne verzije Jovanke. Draga Ema Osolnik, hvala za vsa branja, predvsem pa tista, ki si jih morala brati večkrat in se pretvarjati, da jih bereš prvič in da so dobra. Draga Ajda Schmidt, hvala da si bila Jovanka, ko sem moral ugotoviti, kje se besedilo še vedno zatika, in hvala, da si v mojih pisarijah našla humor, za katerega vsi vemo, da ga ponavadi nimam. Draga Urša Majcen, hvala za dramaturški *boost*, ki je bil sredi karantene tako nujno potreben. Dragi Rok Vahter, hvala, da sem lahko svoje navdušenje in frustracije nad rodbino Broz prenašal prav nate. Hvala tudi dramski platformi s Simonu Semenič, ki si je vzela čas in mi ponudila svoje cenjeno mnenje o mojih poskusih gradnje trdne dramske strukture.

Za konec naj se še zahvalim vinotekam UOU, Štoka in Kristančič. Brez vaših rdečih bi bilo to dramsko besedilo pusta skuta, moji večeri pa razvaline smiljenja samemu sebi.

In hvala vsem ljudem, ki ste odšli po gobe, da je lahko ta drama na gobah.

Povzetek

Dramsko besedilo in diplomsko delo *Hiša cvetja* (podnaslovljeno kot dramsko besedilo v štirinajstih slikah prejšnjega stoletja) je dramska struktura, ki si za obravnavano izhodišče jemlje situacijo na ozemlju bivše Jugoslavije po smrti predsednika Josipa Broza – Tita (1980). Protagonistka Jovanka, nekdanja prva dama, se znajde v vlogi žrtve sistema, ki ga je prej sama gradila. Grozi ji likvidacija in v strahu za življenje si ustvari alibi pred likvidacijo – izmišljene dokumente. Ti dokumenti naj bi razkrivali vojne zločine proti Josipovi desni roki Stanetu, kar sproži bitko za oblast in preživetje. V teoretičnem delu svojega diplomskega dela svoje besedilo primerjam z dramskim besedilom Dušana Jovanovića *Antigona*, ki se prav tako dogaja v turbulentnih časih nekdanje države. Med besedili iščem stičišča v vsebini in dramski tehniki, odnosu do propada in prikazu le-tega ter analiziram, kako je v propad glavnih junakinj ujeta metafora propada družbe, države, človeka.

KLJUČNE BESEDE: Balkanski polotok, dramsko besedilo, Jugoslavija, primerjalna analiza, propad, vojna

Abstract

Title: House of Flowers. A play with comparative dramaturgical analysis.

The play and bachelor's thesis *House Of Flowers*, subtitled as a play in fourteen images of the previous century, is a dramatic structure taking as its starting point the situation in Yugoslavia after the death of its president Josip Broz – Tito (1980). The play's protagonist Jovanka – the first lady and Josip's wife – finds herself trapped in the system that she helped to build. She is threatened with liquidation by Josip's right-hand man Stane, which forces her to come up with an alibi – she fabricates documents that could ruin Stane's career and the stability of an already weakened state. This sets off a struggle for survival and power. In the theoretical explication of my thesis, I compare my play to Dušan Jovanović's *Antigone*, which takes place in the same turbulent setting. I analyse the two texts through intersections between their content and dramatic technique, their attitude towards collapse and its representation. Finally, I explore how the main characters' downfall functions as a metaphor for the failure of society, state and man.

KEY WORDS: The Balkans, comparative analysis, failure, play, war, Yugoslavia

Kazalo vsebine

Dramsko besedilo <i>Hiša cvetja</i>	7
Balkanske vojne v ringu dramske umetnosti. Primerjalna dramaturška analiza dramskih besedil <i>Antigona</i> Dušana Jovanovića in <i>Hiša cvetja</i> Benjamina Zajca	73
Uvodna misel: Umetnost kot optični stroj.....	74
Dramatis personae	76
Primerjalna analiza	77
<i>Tebe – Sarajevo - Dedinje</i>	77
<i>Struktura in gradnja</i>	79
<i>Vrh – bitka v dramskem ringu</i>	80
<i>Tragedija in absurd</i>	81
<i>Junakinji istega ozemlja</i>	83
<i>Analitična gradnja</i>	84
<i>Jezik in slog</i>	85
<i>Grotesknost (ne)komičnega</i>	87
<i>Dramska taktika</i>	87
Zaključna misel: Je Jovanka lahko balkanska Antigona?	89
Viri in literatura	90
Izjava o avtorstvu	91

HIŠA CVETJA

Dramsko besedilo v štirinajstih slikah prejšnjega stoletja

Benjamin Zajc

OSEBE

JOVANKA	(nekdanja) prva dama
NADA	Jovankina sestra
STANE	član predsedstva
VLADO	Stanetova desna roka
JOSIP	predsednik federacije
GLAS	
VOJAKI	
PROSTITUTKE	
BERAČICE	
NEKDANJE PRVE DAME	
OTROCI OD POTEM	
DELAVKE IZ BLIŽNJE TOVARNE	
NOVINARJI	

KRAJ IN ČAS DOGAJANJA

Predsedniška rezidenca. Na prelomu in skozi padeč prejšnjega stoletja. V deželi, kjer sta se nekaj desetletij cedila med in mleko.

AVTORJEVA OPOMBA

Znak // označuje hkratnost dogajanja na dveh lokacijah. Ti dve lokaciji sta lahko realni ali pa se v eno realno lokacijo prikrade halucinogena slika.

Kakršna koli podobnost z resničnimi osebami je zgolj naključna.

»Ali dođe odozgo onaj inženjer koji sve poravna. Taj inženjer sve vidi. Ta pravda je jako spora, ali ipak dođe.«¹²
- Jovanka Broz

¹ A prišiel bo tisti inženir, ki bo prinesel pravdo. Ta inženir vse vidi. Pravica prihaja počasi, a vedno pride.

² Jokanović, Žarko. *Jovanka Broz – moj život moja istina*. Beograd: Blic, 2013. Str. 123.

PRVA SLIKA

(Salon pravokotnega tlorisa predsedniške rezidence v elitni soseski.

Visoke stene prekrivajo rjave tapete, na tleh se lesketa dragi intarzija parket. S stropa, pobarvanega v bež odtenkih in okrašenega s štukaturami, visi velik kovinski lesteneč zvezdaste oblike. Osem žarnic imitira podobo prižganih sveč.

Veliko okno razkriva razgled na gozd. Obdajajo ga dolge bele svilnate zavese. Nad marmornatim kaminom počiva portret nekega davnega vladarja. Njegov obraz je utrujen, a umirjen. Na suknjiču se lesketajo zlati čini. Poleg sta dve stenski lučni konstrukciji, ki imitirata glavni lesteneč. Ob kaminu stoji usnjen naslanjač, ob njem še kavč ter med njima čajna miza iz bukovine, čez katero je položeno temno steklo. Na steni nasproti kamina je obešen še en portret. Portret nekdanje prve dame. Mlade, lepe, veličastne.

Pogled z naslanjača pelje do črnega klavirja, na katerem stoji pladenj z viskijem, kozarci in pepelnikom. Ob klavirju vitrina, polna kristalnih kozarcev in dragih steklenic alkohola z vsega sveta. Vaze in kipi stojijo po manjših lesenih, a detajlno izrezljanih mizah, razporejenih po prostoru. Na mizici ob kavču je položen velik črn stacionarni telefon. V kotih sobe za dodatno razsvetljavo skrbijo rdeče samostoječe luči.

Na kavču sedi VLADO, ob njem večja torba. Ob klavirju stoji STANE. Pije viski in kadi. Pepel otresa v pepelnik na klavirju. Polmrak.)

VLADO

Kar naj se Miroslav ukvarja s tem.

STANE

Jutri. Bi to šlo?

VLADO

Zavohala te bo.

(STANE s prstom butne cigaretno škatlico na klavirju.)

STANE

Saj so njeni.

VLADO

Poslušaj, res mislim, da bi bilo bolje, če bi to nekdo drug, nekdo bolj izkušen ... jaz ne morem.

STANE

Komite je odločen.

Še včeraj mi je čaj skuhala!

VLADO

Ravno zato.

STANE

Pa zakaj ravno jaz?

VLADO

Kar se mora, se mora.

STANE

Od vseh ljudi, ki bi lahko ... ne, ne ... ki so delali in delajo te stvari z vsemi ostalimi ... od vseh njih najdete ravno mene.

VLADO

Naj bo hitro.

STANE

Pičku matr.

VLADO

Boš malo viskija?

STANE

Kako naj se pomirim, če pa hočeš, da –

VLADO

STANE
(medtem ko voha viski v kozarcu)

Dober je. Stari je imel okus.

(VLADO kakor otrok napravi šobo in namršči čelo.)

STANE

Veš ... obnašaš se, kot da je to kaj novega. Kot da tega nisi pričakoval.

VLADO

Ampak jaz –

STANE

Tamle se vidi kabel.

VLADO

Jebemti.

(VLADO iz torbe vzame kladivo in se skloni k kotu sobe, kjer izza talne letvice gleda tanek črn kabel. Skrije ga in s kladivom udari po letvi.)

STANE

Pazi, da ga ne precvikaš.

VLADO

Vem, kaj delam.

(STANE naredi požirek viskija. Tišina. Sliši se le trk dveh kristalnih površin, ko STANE zapre steklenico viskija.)

STANE

Ja, najboljše bo, če jo kar tukaj.

VLADO

Zakaj?

STANE

Za federacijo gre.

VLADO

Kaj pa tista njena?

STANE

Saj z njo si pa ti v dobrih odnosih, a ne?

VLADO

Ne bom je izkoristil.

STANE

Ona nam lahko pride prav.

(VLADO si natoči kozarec viskija. Spije ga na mah. STANE gleda proti portretu ženske.)

STANE

Saj je bila lepa.

VLADO

Mislim, da pretiravamo.

STANE

Samo pomisli ... naredi to in boš desna roka predsednika.

VLADO

Ni samo od tega odvisno.

(STANE si prižge še eno cigareto.)

STANE

Ona je edina, ki mi stoji na poti. Naredil boš tako, kot ti rečemo.

Da. **VLADO**

Vse mora biti narejeno tako, kot po navadi. **STANE**

Zato pa bi bilo fino imeti koga, ki ima izkušnje. **VLADO**

Tebi zaupamo ... navsezadnje, nekje je treba začeti, a ne? **STANE**

Na vrhu ... **VLADO**

Ravno tam, da. **STANE**

Pizda. *(čez zobe)* **VLADO**

Kaj? **STANE**

Zatohlo je. Diši po smrti. **VLADO**

Če smrt diši po viskiju, potem ja. **STANE**

Daj, nehaj. **VLADO**

Uf, smo zagrenjeni. **STANE**

Se mi zdi, da z razlogom. **VLADO**

(Zazvoni telefon. VLADO se prestraši in malo odskoči. STANE dvigne slušalko. Nekaj časa posluša, pokima z glavo, nato odloži slušalko in ugasne cigareto v pepelnik na klavirju.)

Zgodilo se je. **STANE**

O, jebemti. **VLADO**

STANE

Saj veš, kakšen je načrt. Pojdi!

(VLADO odpre okno in se odpravi. Ob vratih se ustavi.)

VLADO

Stane ...

STANE

Ja?

VLADO

Sožalje.

STANE

Hvala ... enako.

VLADO

Saj bo ...

STANE

Pojdi že!

VLADO

Oprosti. Nasvidenje tovariš.

STANE

Ne pozabi orodja.

(VLADO se vrne h kavču, dvigne torbo in odide iz salona. STANE si natoči nov kozarec viskija, ga dvigne, kot da bi z nekom nazdravil, in ga izpije. Odloži kozarec in odide.)

DRUGA SLIKA

(Taisti salon. Skozi odprto okno se sliši GLAS, ki prihaja iz uličnih kandelaberskih zvočnikov.)

GLAS

Delavskemu razredu, delovnim ljudem in občanom, narodom in narodnostim Socialistične federativne republike Jugoslavije: Umrl je tovariš Tito. Dne 4. maja, 1980. leta ob 15.05 je v Ljubljani prenehalo biti veliko srce predsednika naše Socialistične federativne republike Jugoslavije in predsednika predsedstva SFRJ, predsednika Zveze komunistov Jugoslavije, maršala Jugoslavije in vrhovnega poveljnika oboroženih sil Socialistične federativne republike Jugoslavije Josipa Broza – Tita. Huda bolečina in globoka žalost pretresata delavski razred, narode in narodnosti naše države, slehernega našega človeka, delavca, vojaka in bojnega tovariša, kmeta, intelektualca, slehernega ustvarjalca, pionirja in mladince, dekle in mater. Vse življenje je bil Tito borec za pravice delavcev, za najplemenitejše ideale in hotenja naših narodov in narodnosti. Tito je naš najljubši tovariš. Sedem desetletij je izgoreval v revolucionarnem delavskem gibanju, šest desetletij je krepil vrste jugoslovanskih komunistov, več kot štiri desetletja je na najžlahtnejši način opravljal najodgovornejšo dolžnost v partiji. Bil je herojski voditelj v velikem narodnoosvobodilnem boju in v socialistični revoluciji. Tri in pol desetletja je stal na čelu naše države in povedel naš boj za novo človeško družbo v svetovno zgodovino, se izkazoval in potrjeval tudi sam kot naša največja zgodovinska osebnost.³

Poklonimo se mu z minuto tišine.

(Nacija obmolkne.)

Naj mu bo lepo tam, kjer je, in naj v teh težkih časih bdi nad nami in nam pomaga najti njega, ki bo nehvaležno prevzel vlogo, tako visoko zakoličeno z njegovo neverjetnostjo.

³ Izsek iz razglasa komunistične partije ob smrti Josipa Broza (»Umrl je Tito« *Gorenjski glas*, 6. maj 1980, letn. XXXIII, št. 35, str. 1–2.)

TRETJA SLIKA

(V salon vstopita ženska iz portreta, sedaj stara, porejena, sključena JOVANKA ter NADA, obe odeti v črnino. Premikata se počasi, roka roko podpira.)

JOVANKA

Zapri okno.

(NADA zapre okno.)

Zakleni vrata.

NADA

Usedi se. Boš čaj?

(Tišina. JOVANKA se usede na naslanjač.)

Sadnega imam. Rada ga imaš.

JOVANKA

Si zaklenila?

(NADA odide iz salona, sliši se obrat ključa. Vrne se v salon.)

Te zavese so pretanke.

(JOVANKA vstane in dvigne sedalo kavča, pod katerim so v dveh kupih naložene dolge žametne rdeče zavese. Postavi jih na tla.)

JOVANKA

Spusti žaluzije.

(NADA spusti žaluzije, njeno oko zmedeno opazuje JOVANKO, ki prime klavirski stol in ga odnese do okna. Stopi nanj in sname prvo, tanko belo zaveso z droga nad oknom. Vrže jo na tla.)

JOVANKA

Ne stoj tam kot lipov bog! Zaveso!

(NADA ji poda žametno zaveso, JOVANKA jo obesi na drog. Sestopi s klavirskega stola in ga premakne na drugo stran. Ponovno stopi nanj in sname še drugo tanko zaveso. Z roko pomigne NADI, ki ji poda še eno žametno zaveso. JOVANKA jo obesi, sestopi s stola in ga vrne h klavirju. Nato se vrne do okna in zagrne novo obešene zavese. Prostor se zavije v polmrak. NADA prižge luč.)

JOVANKA

Ugasni.

NADA

Kaj bova v temi?

JOVANKA

V vitrini imaš sveče.

(NADA odpre vitrino in vzame veliko svečo, ulito v kristalno vazo. Postavi jo na čajno mizo in prižge. JOVANKA iz žepa vzame cigaretnico in si na sveči prižge cigareto. Usede se na kavč. NADA prisede.)

JOVANKA

Poslušaj me ... vse, kar si slišala, nisi slišala, vse, kar si videla, nisi videla.

NADA

Dobro.

JOVANKA

Tišje!

NADA

(šepeta)

Saj sva sami.

JOVANKA

Prišli bodo novinarji, ki bodo hoteli izjave. Tvoje, moje. Molčati moraš! Me slišiš?

NADA

Slišim.

JOVANKA

Pazi, kaj govoriš po telefonu.

(JOVANKA ugasne cigareto v železni pepelnik na čajni mizi. Takoj vzame novo in jo prižge.)

NADA

Lahko vsaj okno odpreva?

(JOVANKA zavzdihne in ugasne cigareto.)

Ne boš se jim mogla izogniti.

JOVANKA

Ljudje bodo pozabili, tako kot so pozabili že marsikaj.

NADA

Potem sploh ni problema.

Ni ti treba ostati z mano. **JOVANKA**

Ne bom te pustila same. **NADA**

(Tišina.)

Hladno je.

(Tišina.)

Res ne bi čaja?

Hvala. Bi ga ti? **JOVANKA**

Ne, ne. **NADA**

Kolikokrat na teden je bilo treba v trgovino? **JOVANKA**

Ne vem ... vsaj dvakrat, bi rekla. To dela Milka. **NADA**

Nobene Milke več ... sedaj sva sami ... torej ... enkrat na dva tedna. **JOVANKA**

Kje pa je Milka? **NADA**

Odpustila sem jo. **JOVANKA**

Pa zakaj? **NADA**

Sedaj bova sami. V trgovino se bo hodilo enkrat na dva tedna, če lahko manjkrat, še boljše. **JOVANKA**

No, po svež kruh se gre vsak dan. **NADA**

Ne rabiva svežega kruha. **JOVANKA**

Pa sadje? **NADA**

Zdrži tudi dva tedna. **JOVANKA**

Saj ne rabiš ti v trgovino. Bom hodila jaz. **NADA**

Ne spomnim se, kdaj sem bila nazadnje v trgovini. **JOVANKA**

Bi rada šla? **NADA**

Ne. **JOVANKA**

Bom jaz. **NADA**

Ampak ne dvakrat na teden! Sploh zdaj. Naj se poleže. **JOVANKA**

Ne vem, če jim bom jaz zanimiva. **NADA**

Moraš me poslušati. **JOVANKA**

Ampak – **NADA**

Vem, kaj delam. Za veliko miz sva morali sestri. Z veliko ljudmi sva se rokovali. **JOVANKA**

Ti si se rokovala. **NADA**

Bila si zraven ... to je vse, kar je važno. **JOVANKA**

Pa saj nisem nič naredila! **NADA**

Misliš, da jaz sem? Kar sva skuhali, sva že davno pojedli. Sedaj se gredo druge stvari ... **JOVANKA**

Ne razumem te. **NADA**

Samo ubogaj me. **JOVANKA**

NADA

Dobro.

(JOVANKA si prižge cigareto.)

Lahko še jaz eno?

(JOVANKA ji da cigareto. NADA si jo prižge. V tišini kadita. Prostor se odene v meglo cigaretnega dima. JOVANKA pogleda proti klavirju.)

JOVANKA

Veš, da ne maram, če kadiš ob Josipovem klavirju.

NADA

Saj nisem.

(JOVANKA se razgleda po prostoru. Vstane in gre do klavirja. S prstom se dotakne cigaretnega ogorka v pepelniku.)

NADA

Rože bodo dostavili jutri.

JOVANKA

Nočem jih.

NADA

Iz olike bi –

JOVANKA

Pokliči jih in jim povej, da jih ne potrebujeva. Naj ne hodijo.

NADA

Vseeno se mi zdi –

JOVANKA

Naj jih vržejo v smeti.

NADA

Jovana!

JOVANKA

Saj so samo rože.

(Tišina.)

Pojdi, prosim, v kabinet.

NADA

Po?

JOVANKA

V predalu pod pisalno mizo je zelen fascikel.

NADA

Veš, da ne smem!

JOVANKA

Prinesi mi ga.

(NADA vstane in nejevoljna odide iz salona.)

ČETRТА SLIKA

(JOVANKA sedi na tleh salona, ob sebi ima kup papirjev, raztresenih iz zelenega fascikla. Na njih besede, na papir udarjene s tiskalnim strojem. Počasi jemlje vsak papir posebej in izdeluje letala.

//Papirnata letala letijo po ulici, s krili se dotikajo konic drevesnih listov in slalomirajo med drogi javne razsvetljave.

Fjuuu

Fjuuu

Fjuuu

Hitri so. Kdo bi si mislil.

Prileteli so že v mesto. Otroci jim mahajo. Smejijo se. Eno od letalc prepozno zavije in se zaleti v stanovanjski blok.

Bum

Bum

Bum

Ustvari se velik krater, ki razkrije dnevno sobo stanovanja v šestem nadstropju.

Eden od otrok ujame letalce in ga zaluča v drugo smer. Odleti. Daleč proti obali, kjer bo utonilo. Ker otroci nikoli niso zadovoljni s samo enim, ujame še drugega. Tega razstavi in začne brati besedo za besedo.)

GLAS

Tajna usmrtitev.

Spodaj podpisani Stane D.

Korupcijski nakup.

Spodaj podpisani Stane D.

Naročilo likvidacije tovarišev.

Spodaj podpisani Stane D.

(Otroci nočejo razumeti tega sveta, zato se ob prebranem otrok tako zgrozi, da se spremeni v puščavski pesek. Slika pretrese mimoidoče, ki sedaj tečejo za letali in jih poskušajo uloviti.)

GLAS

Ponarejanje dokumentov.

Spodaj podpisani Stane D.

Financiranje propagandne akcije.

Spodaj podpisani Stane D.

Umor civilistov.

Spodaj podpisani Stane D.

(Letalca se umikajo, medtem pa se zabijajo v hiše, strehe, drevesa, vodnjake. Otroci se spreminjajo v pesek, odrasli kričijo od groze. Tisti, ki so brali, so oslepel, tisti, ki bežijo, kričijo, kot da se jih žive daje iz kože.)

GLAS

V zaklonišče!

(Množica ljudi steče v neko manjšo hišo. Čeprav se zdi, da je premajhna za vse te ljudi, prav vsi izginejo vanjo. Vsa letalca se obrnejo proti hiši, naperijo svoje kljune in zletijo proti strehi. Hiša se sesuje. Pesek razpihava po ulicah.

Mesto je zapuščeno. Letalca so uničila vse.//

JOVANKA sedi na tleh salona. Liste sestavlja v letalca. Spušča jih po salonu. Nekateri se zabijejo v zaprto okno, drugi odletijo pod kavč. Smeji se, zabava jo.)

JOVANKA

An ban pet podgan, štiri miši, v uh me piši, vija vaja ven! Stane ven!

PETA SLIKA

(V salon vstopi NADA, v rokah drži več sedalnih blazin.)

NADA

Dežuje. Danes ne bo za na teraso.

(Opazi JOVANKO, ki še vedno sedi in izdeluje letalca.)

Kaj pa delaš?

JOVANKA

Letala gradim. Glej, čez mesto letijo.

(JOVANKA vrže letalce, ki zleti do okna, se zabije v zaveso in pade na tla.)

JOVANKA

Fjuuu!

NADA

Daj, usedi se nazaj na kavč.

(NADA pomaga JOVANKI vstati. JOVANKA se usede na kavč, NADA poleg nje.)

NADA

Veš ... včeraj sem se pogovarjala s Filotom ... saj veš ... tisti odvetnik ... no, začeli se bodo postopki ... včeraj so poslali seznam vse lastnine, ki ti zakonsko pripada in je nesporno tvoja. Seznam tistih zadev, o katerih se moramo dogovoriti na sodišču, pa naj bi poslali jutri. Baje je problem v tem, da je večina Josipove lastnine razumljena kot državna last, tako da bodo o tem, katera od daril so tvoja, razglabljali v naslednjih mesecih. No, kakorkoli, lastnina, ki ti jo morajo pustiti, pa je naslednja. Čakaj, kje je že ta list.

(NADA iz žepa potegne pomečkan rumenkast papir. Bere.)

NADA

Zlata ogrlica z obeskom in uhani, filigransko delo, mase 30 gramov; zlata ogrlica in uhani, mase 40 gramov; zlata ogrlica, broška in prstan iz 18-karatnega zlata, mase 355,5 grama; zlata garnitura, sestavljena iz ogrlice, zapestnice, uhanov in prstana, skupne mase 175 gramov –

JOVANKA

Svoj nakit poznam.

NADA

Ja, seveda. Torej ... jaz bi si želela, da v popis vključijo še knjižnico, zbirko slik, gobelinov, paravanov, znamk, orožja, daril. Filot pravi, da bi lahko odprli tudi vprašanje lastništva Josipovih odlikovanj, pa seveda pohištva in daril drugih politikov. Tu so še nepremičnine in kar zajeten seznam premožnin, ki bi se jih splačalo vključiti v proces –

Od kdaj si pa taka odvetnica?
JOVANKA

Samo pomagati ti hočem.
NADA

Lastnina me ne zanima.
JOVANKA

Res?
NADA

Da.
JOVANKA

NADA
Dobro. Kaj pa pokojnina? Bajе ti pripada najvišja pokojnina častne osebe. Samo vložiti moramo vlogo.

JOVANKA
Briga me.

NADA
Glej, Jovana ... vem, da je težko. A misliš, da meni ni? Ampak to so žal stvari, s katerimi se morava soočiti zdaj, drugače bo potem samo problem na problem.

JOVANKA
Res mi je vseeno za vse to. Kar bi rada sedaj, je mir. Od vseh. Od novinarjev, od ljudi, od komiteja. Želim biti nedotaknjena in neosvetljena.

NADA
Potem se lahko preseliva ... v ZDA, na primer. Joj, vedno sem želela videti tisti ... kaj je že ... kip ... kip ...

JOVANKA
Svobode.

NADA
Ja, to. Kip svobode. Bog ve, koliko je zares velik.

JOVANKA
Ni tako preprosto. Stane me ne bo kar spustil iz rok.

NADA
A nima on zdaj novega predsednika za iskat?

JOVANKA
Mislim, da drži sekuro nad mojo glavo.

NADA

Nehaj me strašiti!

JOVANKA

Resno mislim. Načrtuje likvidacijo.

NADA

Potem morava pa res stran! In to hitro! Kaj sploh še čakava?

JOVANKA

Ne, pomiri se. Najprej želim, da ga obiščeš.

NADA

S tem prascem jaz ne mislim imeti nič!

JOVANKA

Nada, prosim. Želim, da mu preneseš moje sporočilo. Povej mu, da imam tiste papirje, ki so izginili ...

(Hkratnost dveh salonov. V prvem se bosta pogovarjali JOVANKA in NADA, v drugem STANE in VLADO. Kasneje bo STANE obiskal JOVANKO, NADA pa VLADOTA. Obiska se bosta končala na začetni točki.)

//STANE

Kakšne dokumente?

NADA

Mu jih boš dala v zameno za mir?

//VLADO

Saj veš.

JOVANKA

Ne, samo želim, da ve, da jih imam.

//STANE

Prekleta ličkarica! In kaj sedaj misli z njimi?

JOVANKA

Povej mu, da so dokumenti pri meni na varnem, dokler sva midve na varnem.

//VLADO

Baje, da nič. Dokler jo pustiš na miru.

NADA

Strah me je.

//STANE

Seveda, da si je zagotovila nekaj, s čimer nas bo prijela v pest.

JOVANKA

Naj se tebi ali meni samo las na glavi skrivi, bodo dokumenti v javnosti.

//VLADO

O procesih po vojni, o plačah, o mestnih uporih.

NADA

In na vsakem je podpisan Stane?

//STANE

Čisto na vsakem?

JOVANKA

Tako.

//STANE

Dachau?

NADA

Kaj pa če pride sem?

//VLADO

Tudi.

JOVANKA

Naj ... dokumentov ne bo našel.

//STANE

Treba je preiskati celotno hišo. Ne, treba je preiskati vse rezidence, odpreti vse sefe in ji pobrati vse, kar samo malo spominja na kakršen koli dokument. Vlado, si pišeš?

NADA

Lahko potem odideva?

//VLADO

To so hude državne tajne.

JOVANKA

Ne želim zapustiti te hiše.

//VLADO

Kaj bomo sedaj?

NADA

Se ti ne zdi nevarno?

//STANE

Ne vem ... nekako jo bo treba prepričati, da jih preda.

JOVANKA

Samo tako lahko obdržim vsaj nekaj malega, kar mi je še ostalo od tega življenja.

//STANE

Nada zagotovo ve, kje so.

JOVANKA

To je moja vojska zoper to državo.

//NADA

Pravi, da jih ne da.

STANE

Jovanka, pozdravljeni. Ste dobro?

//VLADO

Pa se zaveda, kaj sledi?

JOVANKA

Stoli so bili v akciji.

//NADA

Se. Pa se vi tudi?

STANE

Gradim ti novo vilo.

//VLADO

Se, se.

JOVANKA

Premajhno kopalnico ima.

//NADA

Zakaj samo vsega ne pozabimo in damo mir drug drugemu.

STANE

Kopalnica je povečana.

//VLADO

Lažje reči, kot narediti.

JOVANKA

Nočem tvoje vile.

//NADA

Saj vam v resnici noče nič slabega.

STANE

Močnejši sem od tebe, Jovanka. Bolje bo, če sodeluješ z mano, kot pa da mi groziš.

//VLADO

Preda naj dokumente, res čisto iskreno ti pravim, drugače se bo slabo končalo.

JOVANKA

Me vabiš na dvoboj?

//NADA

Verjemi, če bi imela jaz kaj besede pri tem ...

STANE

Vse ti bom vzal.

//VLADO

Saj si njena sestra. Prepričaj jo!

STANE

VSE.

//NADA

Če bi znala ...

JOVANKA

Če grem jaz, greš ti z mano!

//VLADO

Pobegnita. Na zahod ... nekam, kjer vaju bodo lepo sprejeli.

STANE

Ne podcenjuj me.

//NADA

Kaj ji bo storil?

STANE

Kdo pa misliš, da si? Samo zato, ker si brcala Josipa, kadar se ni zmenil po tvoje, misliš, da si zdaj lahko glavna?

//VLADO

Še sam si ne znam predstavljati.

JOVANKA

Jaz hočem samo svoj mir. Ti pa svoj stolček.

//VLADO

Uredim ti denar. Na skrivaj vaju bodo prepeljali čez mejo.

STANE

Slabo si urejaš ta svoj mir, veš.

//NADA

Kaj mi bo denar, če noče.

JOVANKA

Zelo preprosto je. Pusti me, da živim v tej hiši in bom tiho. Niti besedice ne bom rekla nikomur.

//VLADO

Ne bi si odpustil, če bi se ti kaj zgodilo.

STANE

In jaz naj ti zaupam?

//NADA

Prosim, Vlado, nehaj. Tega je konec.

JOVANKA

Boš moral. Tako, kot bom morala jaz tebi.

//VLADO

Ne morem te pozabiti.

STANE

Zaupanje ni rodilo še nobene rešitve.

//NADA

Poročen si! Otroke imaš! Prepozno je zdaj za to.

JOVANKA

Očitno se res nisi nič naučil od Josipa.

//VLADO

Ljubim te.

STANE

Dovolj, da vem, kako se te znebiti.

//NADA

Brzdaj se in mi pomagaj prepričati Jovano, da odideva.

JOVANKA

Delaj, kar želiš, ampak v sekundi, ko v tej sobi zazveni beseda LIKVIDACIJA, bodo dokumenti zunaj!

//VLADO

Poljubi me, Nada. Mogoče je zadnjič.

STANE

Pri šahu si vedno izgubila pri zadnji potezi.

(STANE odide. JOVANKA se trese. Globoko zadiha in se sesede na kavč. Umiri se.)

Si uspel? //STANE

Res morava stran. NADA

Nič ne ve. //VLADO

Nikoli ne bom zapustila svojega doma. JOVANKA

Si jo vsaj dobro pofukal? //STANE

Kaj pa, če je on že zapustil tebe? NADA

ŠESTA SLIKA

(Noč. Salon. Na naslanjaču sedi STANE. Vstopi JOVANKA.)

JOVANKA

Nada, prosim, končno sem malo zaspala. Moraš tako ropotati?

(Tišina.)

Nada?

(Tišina.)

Si tu?

STANE

Ni je.

JOVANKA

Kaj delaš v moji hiši?

STANE

Državna last.

JOVANKA

Se ti ne zdi, da bi si zaslužila kakšno najavo? Predhodni klic?

STANE

Stene naših palač imajo ušesa. Jaz pa sem želel, da sva čisto sama.

JOVANKA

Zakaj?

STANE

Usedi se.

(JOVANKA se usede na rob kavča, ki je od naslanjača najbolj oddaljen.)

STANE

Malo sem si dovolil pobrskati po vitrini. Našel sem tale viski. Dober je. Boš kozarec?

JOVANKA

Ne.

STANE

Josip je imel rad kvalitetne žganice. Tega si kupila ti ... dama velikega okusa.

(Tišina.)

Res ne bi kaj popila?

JOVANKA

Ne.

STANE

Na dobre stare čase?

(Tišina.)

Škoda. Veš, včasih sem res mislil, da bova midva lahko prijatelja. Da bova sodelovala.

JOVANKA

Če sem ti kdaj dala tak vtis, se opravičujem.

STANE

Ah, daj no! Podobna sva si.

JOVANKA

Žališ me.

STANE

Lahko se vrtiva kot mački okrog vrele kaše, lahko pa si priznava, da sva znava biti skupaj močnejša kot vsak na svoji fronti.

JOVANKA

Raje mrtva.

STANE

Kaj želiš? Ti zgradimo celo mesto? Veliko, samo zate. Penzijo? Pozicijo v komiteju? Samo reci ... marsikaj ti lahko uredim.

JOVANKA

Hočem samo, da me pustiš pri miru.

STANE

(se zasmеji)

Ampak saj veš, da to ni mogoče. Edino če ...

JOVANKA

Če?

STANE

Mi predaš tiste papirje.

JOVANKA

Saj nisem neumna.

STANE

Saj zato pa.

JOVANKA

Misliš, da ne vem, kaj bi potem naredil z mano?

STANE

Zaupaj mi. Tudi meni je v interesu, da je prva dama našega tovariša preskrbljena.

JOVANKA

On je bil tebi veliko več kot le tovariš.

STANE

Res je. Tebi pa tudi. Morda zato nisva plula na isti barki.

JOVANKA

Zakaj potem samo ne dvigneva jader, se rokujeva in odplujeva vsak svojo pot? Nehajva si skakati v zelje. Pojdi, vodi republiko in pozabi name.

STANE

No ... tudi jaz nisem neumen.

JOVANKA

Saj zato pa.

STANE

Vedno si me želela uničiti, odstaviti. Zakaj bi sedaj verjel, da ne boš poskušala storiti istega?

JOVANKA

Sedaj so drugačni časi.

STANE

Ljudje pa isti.

JOVANKA

Nimam ambicij zmagati bitke. Nič več nočem imeti s tabo, komitejem in celotno to *smetano*.

STANE

Vidiš, mogoče pa sva si le v nečem različna ... jaz ... za spremembo od tebe ... želim zmagati to bitko. In jo bom ... močnejši sem od tebe. Zato ti sedaj iskreno svetujem, da mi predaš papirje.

JOVANKA

In potem me boš poslal na odstrel in pospravil še zadnjo osebo, ki ve –

STANE

Saj ti pravim, da lahko to narediva čisto tovariško.

JOVANKA

V redu, pa reciva, da me ne odstreliš. Dam ti dokumente, ti pa me razglasiš za noro in zapreš v eno tistih *novih* klinik. Misliš, da ne vem, kaj pletete? Tako, kot imaš ti orožje proti meni, ga moram imeti tudi jaz. Edino tako sva lahko *tovariša*. Edino tako lahko odideva vsak svojo pot in sva prepričana, da noben od naju ne bo klical vojne.

STANE

Dobro ... glej ... poskusil sem zlepa. Očitno ne gre. Upam, da je vredno.

(STANE izpije kozarec in vstane. Odpravi se proti vhodu.)

JOVANKA

Naslednjič se pa le najavi, *tovariš*.

STANE

Tovarišica.

(STANE odhaja proti izhodu. Obrne se proti Jovanki.)

In Jovanka ... srečno.

(STANE odide.)

SEDMA SLIKA

(Noč objema elitno ulico znanega mesta.

//Salon. JOVANKA se s cigareto sprehaja po sobanah rezidence. Pepel pada na tla. Hodi počasi, gleda stene, dotika se omar, miz, slik. Zbegana, kakor da bi iskala oči, v katere bi lahko uperila svoj pogled. V salonu poklekne in se dotika preproge. Dvigne njen rob in potrka po lesenih tleh. Ugasne cigareto in z obema rokama poskuša dvigniti leseni pod. Odlomi kos lesa in ga odloži na preprogo. Nadaljuje. Z rokami, polnimi lesenih trsk odlomi še en kos poda in se zagleda v majhno luknjo na tleh. Z dvema prstoma seže vanjo in iz nje potegne majhen črn predmet ovalne oblike. V grozi zajame sapo in vstane. Ogleduje si sobo in uperi oči na tapete ob kaminu. Steče do stene in začne trgati tapeto. Kriči. V steni najde še eno luknjo in še en majhen črn predmet ovalne oblike. Začne odpirati predalnike, prevračati stole in blazine na kavčih.

JOVANKA sedi na kavču. Salon je uničen, vaze so razbite, tapete potrgane, blazine razmetane, les razrahljan. Na kavni mizici ima v vrsti postavljenih šest majhnih črnih mikrofonov.

//Garsonjera z raztegljivim kavčem. NADA in VLADO sedita na kavču, gola sta. VLADO NADO boža po hrbtu. Nekaj mu govori, a je ne poslušša. Občuduje njen hrbet. Ona pa še kar govori in govori. Poljubi jo. Padeta nazaj v posteljo in se predata užitkom, nekoč prepovedanih od najvplivnejše ženske v deželi.

//V večji dnevni sobi, a ne salonu, na kavču sedi STANE, oblečen v spodnje hlače. Na čajni mizici pred sabo ima manjši portret nekdanjega vladarja in kozarec viskija. Kadi. Cigareto drži v levi roki, z desno se boža po trebuhu. Oči strmijo v portret. Roka se premika nižje, dokler ne pride do moške trdnosti. Stiska jo, davi, trese, pretepa. Trdnost ob glasnih vzdihih bruhne po portretu in se omehča. STANE zajoka in se zlekne. Portret počasi srka zlom trdnosti.

STANE zaspí. Sanja o gozdovih, o tišini, o vonju po dežju, o sveže pokošeni travi, ki jo je treba obrniti.)

OSMA SLIKA

(Jutro v salonu. JOVANKA sedi na kavču in kadi. Vstopi NADA.)

Dobro jutro. Boš jedla?

NADA

Kje si bila?

JOVANKA

Opravke sem imela.

NADA

Celo noč?

JOVANKA

Doma sem prespala.

NADA

Sama sem bila.

JOVANKA

Oprosti, tukaj me zebe.

NADA

Pri njemu si bila.

JOVANKA

Ni tvoj problem. Boš zajtrk?

NADA

Veš, kako nevarno je, da se zdaj družiš z njim.

JOVANKA

Pomagati hoče.

NADA

Naivnica!

JOVANKA

Nisi ti vedno najbolj pametna, veš.

NADA

Pač razumem in vidim stvari bolje kot ti. In v situaciji, v kateri sva, bi bilo bolje, da se ne videvaš z njim.

JOVANKA

On pozna situacijo bolje kot midve.

NADA

JOVANKA

Stanetov pes je!

NADA

NE ŽALI GA.

JOVANKA

NE DERI SE NAME.

NADA

Pogovarjava se, veš ... kako bi ti pomagala, kako bi rešila to situacijo.

JOVANKA

SUPER. DAJ. VSE MU POVEJ. TO BO ZAGOTOVO POMAGALO.

NADA

Jaz se vsaj soočam s problemom, ti se pa tukaj zadevaš na sto in en način!

JOVANKA

Boli me hrbet!

NADA

In zato rabiš pet flašk na dan?

JOVANKA

Ne razumeš! Ničesar ne razumeš! Egoistična si. Samo nase misliš –

NADA

Če bi jaz mislila samo nase, ne bi bila sedaj tukaj!

JOVANKA

A zdaj mi boš pa to naprej metala?

NADA

Želim si samo, da bi me bolj spoštovala.

JOVANKA

Kdo te je vzela k sebi, da nisi životarila? Kdo ti je dal službo, da si imela plačo? Kdo je prepričal Josipa, da te vzame, čeprav si moja sestra? A je bil Vlado? A je bil Stane? Ne, jaz sem bila. JAZ.

NADA

Ja, seveda. Lepo si poskrbela zame. Hvala. Ampak za kakšno ceno?

JOVANKA

Jaz sem poslušala srce pa glej, kako sedaj plačujem.

NADA

Ne meči naju v isti koš! To je na drugem nivoju.

JOVANKA

Čisto isto je! V tej državi je vse čisto isto! Ne vidiš, v kakšnem stanju sva? Se ti res zdi, da je to čas, da se kurbaš z glavnim pomočnikom mojega največjega sovražnika?

NADA

Zakaj se kregava? Držati bi morali skupaj! Saj sva sestri, zaboga! Kdo pa naju bo podpiral, če se ne bova sami?

JOVANKA

Pogubila me boš. Namerno me boš pogubila!

NADA

Misliš, da si jaz ne želim svobode? Da si ne želim biti samostojna in popolnoma neodvisna? Misliš, da si jaz nisem želela imeti otrok?

JOVANKA

Pa bi šla in jih imela.

NADA

Ja, pa nisem. Pa veš, zakaj?

JOVANKA

No, zakaj?

NADA

Ker te imam rada!

(JOVANKA plane v jok.)

In ne bom te pustila same, ne glede na to, kolikokrat se dereš name in kolikokrat me ponižaš! Ker si moja sestra in vedno boš moja sestra!

JOVANKA

Sploh ne veš, kako mi je! Iz hrupa ljubezni v tišino smrti, ki kar čaka in čaka, da me pogubi ob prvem napačnem koraku. Veš, kako težko je ščititi še to malo, kar mi je ostalo? In zakaj? Zakaj sem tu? Samo zato, ker sem ljubila tirana. Ne morem več.

NADA

Lahko! Samo pustiti moraš, da ti kdo pomaga. Ne moreš sama. Moraš zaupati ljudem, ki te imajo radi.

JOVANKA

Ljubezen je tako malo vredna, ko se vmeša ambicija.

NADA

Daj, pridi sem.

(NADA se usede poleg JOVANKE in ji stisne dlan.)

NADA

Vem, da je težko. Konec koncev je bilo vedno težko. Saj po tihem sva vedeli, da bo težko. Ampak morava naprej, morava se odvezati spominov.

(Se zasmеji.)

Misliš, da bi bili danes tukaj, če bi se še oklepali stare domačije? Če bi še vedno čistili zoglenele ostanke kuhinje?

JOVANKA

Tisto je bilo grozno.

NADA

Vidiš! In sva šli naprej. Skupaj!

JOVANKA

Ampak takrat sva bili mladi.

NADA

Še vedno sva!

JOVANKA

Daj, nehaj no.

NADA

Kakšnemu stoletniku sva pravi mladenki!

(JOVANKA se zasmеji.)

JOVANKA

Drugače je bilo. Takrat sem hodila v svet, v nekaj neraziskanega. Zdaj sem v slepi ulici.

NADA

Pa naredi ovinek. Pojdi nazaj.

JOVANKA

Sama sem.

NADA

Sploh veš, kako te imajo ljudje radi.

JOVANKA

Ne smem do njih.

NADA

Pobegniva, Jovana, pobegniva.

JOVANKA

Tega ti ne morem narediti.

NADA

To moraš storiti zase!

JOVANKA

Ne morem. Kakor da je zgradil zid okoli mene.

NADA

Treseš se. Daj, boš kakav? Bom dala notri dve žlički sladkorja, tako kot včasih. Da ti bo dobro.

JOVANKA

Nič ni v moje dobro! In če že kuhaš kakav, glej da ne prežgeš mleka. Mleko se segreje na 78,5 stopinj Celzija. Nič več in nič manj.

(NADA zavzdihne in odide iz salona. Noč počasi objame salon.)

DEVETA SLIKA

(Tema. Koraki po salonu. Počasni, preišljeni. JOVANKA sloni na vratih in posluša. Roka se ji trese. Steče do omarice v predsobi in vzame majhno črno pištolo. Potrka na vrata salona.

Tok

Tok

Tok)

JOVANKA

Kdo je?

(Iz salona se zasliši glasba z radia. JOVANKA na hitro odpre vrata. Ko vstopi, je radio izklopljen.)

JOVANKA

NADA!

(V kuhinji se zasliši ropot porcelana. JOVANKA odide v kuhinjo. Nič.)

JOVANKA

NADA!

(JOVANKA začne tekati po hiši, v temi se zaletava po pohištvu, s pištolo meri v prazno. Kriči. Steče proti mizi s telefonom. Tipa in išče telefon po površini. Ni ga. Joka. Vrne se v salon, sedaj osvetljen z nočno svetlobo. Zavese so iztrgane, žaluzije dvignjene, okna odprta. JOVANKA steče do oken in jih zapre, zapre vrata salona, z ihto premakne naslanjač in ga nasloni nanje, spusti žaluzije. Sesede se na tla. Še vedno joka.)

GLAS

Šivaj, šivaj platno rdeče!

(JOVANKA začne lesti proti kotu salona.)

GLAS

Sešij si oblekico, da boš lepa.
Da boš lahko po mestu hodila.
In bila spet najlepša.
Šivaj, deklica, šivaj.

(JOVANKA kriči. Zveni živalsko. Sliši se trkanje. Po oknih, vratih, stenah.

Tok

Tok

Tok

Tok

Tok

Tok

Tok

Tok
Bum
Bum
Bum
Tok
Tok
Tok
Tok
Tok
Tok
Tok
Tok
Tok
Tok

GLAS

Pridi, deklica pridi!
Pazi se vžigalic.
Da ne bo spet kaj zagorelo.
Tako kot včasih.
Včasih.
Včasih.

JOVANKA

Pojdite stran! Pustite me pri miru.

(JOVANKA s pištolo meri v prazno. Dvakrat ustrelj.)

GLAS

Ha ha ha ha ha!
Močna punca!
Pazi se metkov!
Pazi se nožev!
Pazi se vrvi!
Ampak najbolj pomembno!
PAZI SE VŽIGALIC!

(JOVANKA še enkrat ustrelj.)

GLAS

Da ne bo spet kaj zgorelo.
Tako kot takrat, ko si bila še mlada.
In lepa.
In ambiciozna.
In nasploh vse, kar sedaj nisi.

JOVANKA

Izgini, hudič, izgini!

GLAS

Jezna deklica.
Boš spet na skrivaj molila.

Pravoslavka.

JOVANKA

Ven iz moje hiše! Ven!

GLAS

Tok
Tok
Je kdo doma?

JOVANKA

VEN!

GLAS

Koga se boji Jovanka Broz?
Koga se boji Jovanka Broz?
Koga se boji Jovanka Broz?

JOVANKA

Ustrelila te bom!

GLAS

Mene se boji Jovanka.
Mene se boji Jovanka.
Mene se boji Jovanka.

JOVANKA

Resno mislim! Stran! Pusti me spati!

GLAS

Jovanka! Imaš kaj zame?
Imaš kaj zame?
Imaš kaj zame?

JOVANKA

Ubij me, pa boš videl!

GLAS

Sešij si oblekico, da boš lepa.
Da boš lahko po mestu hodila.
In bila spet najlepša.
Šivaj, deklica, šivaj.

(Tišina. Da bi jo lahko rezal z nožem.)

DESETA SLIKA

(//Boksarski ring z zlato ograjo. Obdaja ga množica ljudi z vseh strani. Mahajo z majhnimi zastavicami, ki so jih kupili na stojnici pred vstopom. Rdeče so stale pet in modre deset dinarjev. Hitri pogled skozi publiko pokaže, da prevladujejo rdeče zastavice.)

GLAS

Drage tovarišice in spoštovani tovariši! Končno je napočil čas našega VELIKEGA DVOBOJA! Kakšno vzdušje! Po skoraj tridesetih letih se bosta v ringu končno srečala zadnja od naših dvobojevalcev! Kdo bo zmagal? Kdo bo domov odnesel častni ZLATI BOKSARSKI PAS NAŠE DOMOVINE? Kako je napeto. Ste pripravljeni?

(Publika zakriči.)

Vprašam vas, ste pripravljeni?

(Publika še glasneje zakriči.)

Ne slišim vas!

(Publika zakriči, ptice odletijo iz države.)

Da, da. Tako. In sedaj naj v ring povabim prvega dvobojevalca! On je zadnji čuvaj federativnih skrivnosti, veliki gobar in zmagovalec zadnjega dvoboja! Zaploskajte za STANETA!

(Nekaj aplavza. Sliši se tudi izžvižgavanje. STANE v svileni modri halji priteče v ring. Nosi črne boksarske rokavice.)

GLAS

Stane, ste pripravljeni?

STANE

Sem!

GLAS

Nasprotnico ste na dvoboj povabili vi. Predvidevam, da ste prepričani, da boste ohranili zlati pas?

STANE

Vsekakor!

GLAS

To je pravo mišljenje! Kar usedite se v svoj kot.

(STANE se usede v svoj kot, kjer ga čaka tandem vode in brisačke.)

GLAS

In sedaj! Nekdanja medicinska sestra, pripadnica levičarskih bojov in nekdanja prva dama naše domovine v svojem prvem dvoboju. Pozdravite Jovanko!

(Dvorana kriči, ploska. Slišijo se vuvuzele. Z nekega skrajnega desnega kota se sliši krik »Lička kurba!«. JOVANKA stopi v ring, odeta v rdečo haljo iz kašmirja. Nosi bele boksarske rokavice.)

GLAS

Jovanka, pozdravljeni! Kako ste?

JOVANKA

Pripravljena in fokusirana.

GLAS

To je volja! Danes debitirate v tem ringu. Imate tremo?

JOVANKA

Vem, kaj delam.

GLAS

Odlično! Pojdite v svoj kot.

(JOVANKA odide v nasprotni kot, kjer jo čaka tandem vode in brisačke.)

GLAS

In sedaj je končno napočil čas za VELIKI DVOBOJ!

(Publiki se malodane zmeša.)

GLAS

Jovanka. Stane. Stopita na sredino.

(JOVANKA in STANE stopita na sredino. Nerodno se rokujeta.)

GLAS

Pravila poznata, zato predlagam, da otvorimo prvo rundo. Tri, dva, ena!

(Ženska, oblečena v bikini, na katerem je potiskan vzorec zastave te domovine, se sprehodi skozi ring. Z rokami dviga tablo, na kateri je z zlato napisana številka ena.)

GLAS

In že smo vstopili v prvo rundo. Stane gleda Jovanko. Premišljuje. Kdo bo dal prvi udarec? Tudi Jovanka ga gleda. O-o-o! Začela sta krožiti. Kaj bo sedaj? Kakšna napetost. Stane se približuje Jovanki. Ja, ja, ja! To bo to, to bo prvi udarec. NE, NEEEEEE. Premislil si je! Kakšna taktika. Prav zanimivo bo videti, ali se bo te taktike držal skozi celoten dvoboj! Jovanka še vedno čaka in razmišlja. Kaj se bo zgodilo?

(DING DONG)

In konec prve runde! Vsak v svoj kot.

(JOVANKA in STANE vsak v svojem kotu zadihano pijeta vodo in si brišeta pot s čela. V usta si vstavita nove ščitnike za zobe.)

GLAS

In čas je za drugo rundo!

(Spet ženska, tokrat je na tabli številka dve.)

GLAS

Kdo bo tokrat prevzel pobudo, kdo bo tokrat udaril – Stane! Stane je sprožil proces likvidacije! Kakšen močan prvi udarec! Kako se bo Jovanka iz tega pobrala! Kakšno presenečenje! Publika ne more verjeti. Oh, dragi poslušalci, če bi bili tukaj, ne bi mogli verjeti. Kako se bo rešila Jovanka? Čakamo, pobira se. In Jovanka se je zaščitila z odvetnikom! Dobra taktična poteza za hitro okrevanje, a skrajno kratkotrajna. V nadaljnje bo mogla delovati premišljeno in na dolgi rok. Kako se bo odzval Stane? In nima časa! Jovanka je zadala svoj drugi udarec. Proces vrnitve državnih daril in dediščine! Ta udarec skupaj z odvetnikom potroji njeno moč! Še vedno ni dovolj, da bi zmagala bitko, a dovolj, da vodi v tej rundi!

(DING DONG)

Konec druge runde! Ena nič za Jovanko!

(JOVANKA in STANE vsak v svojem kotu zadihano pijeta vodo in si brišeta pot s čela. V usta si vstavita nove ščitnike za zobe.)

GLAS

In čas je za tretjo rundo!

(Ženska, številka tri.)

GLAS

Stane se vrača nad Jovanko. Tokrat bo udaril res močno! UAU, pogledajte ta nepričakovan udarec! Namesto nadaljevanja procesa likvidacije, je Stane izničil Jovankina udarca z nalogom o nacionalizaciji predsedniške lastnine! Kakšen zanimiv preobrat. Kako se bo Jovanka izvlekla iz tega. Sedaj je gola! STANE NADALJUJE. STANE NADALJUJE. Pospešil je proces likvidacije! Kakšen udarec! Kakšna umazana igra! Jovanka je na tleh! Razmišlja, išče, zbira moči. Publika jo spodbuja!

(LIČKA KURBA, LIČKA KURBA, LIČKA KURBA, LIČKA KURBA, LIČKA KURBA, LIČKA KURBA.)

Jovanka se je pobrala! Dviguje roko ... počasi. Kaj se pripravlja?

(DING DONG)

Konec tretje runde. Izenačenje! Čas za oglase!

*(Si želite, da bi se vsak dan lahko zbujali ob petju ptic?
Si želite, da bi vas na mizi vsak dan čakal sveče zapečen, hrustljiv
krajec kruha?
Si želite, da bi se vaši otroci lahko sprehajali po mestu, ne da bi jih
bilo strah kriminala?
Si želite, da vašim otrokom mediji in izobraževalne institucije ne bi
prali možganov z newagevskim sranjem?
Si želite, da bi vaš časopis govoril o lepih stvareh?
Si želite, da bi vam domovina omogočala istočasno gradnjo družine in
uspešne kariere v mestni tovarni?
Ni vam treba več sanjati. V naši domovini vse to dobite po zelo ugodni
ceni: žrtvovanje samo petih sinov v vojni. Možnost plačila na dva do
pet obrokov! Če pokličete sedaj, vam za isto ceno priložimo še deset
gramov praška za plodnost. Da, prav ste slišali. Deset gramov!
Pokličite sedaj!)*

GLAS

Dobrodošli nazaj! Čas je za četrto rundo!

(Ženska, 4.)

Kot kaže, si je Jovanka opomogla. Stopa samozavestna, prepričana sama vase! Sedaj bo udarila, zagotovo bo udarila! JA! JOVANKA JE V STANETA VRGLA DOKUMENTE! Državni kriminal, osebni zločini, zlorabe položaja! Kakšen udarec. Kakšen as v rokavu Jovanke! Stane je padel! Kako se bo pobral? IN ŠE ENKRAT! JOVANKA JE VRGLA ŠE EN ŠOP DOKUMENTOV. ŠE EN! PA ŠE EN! Stane je poražen! Kako se bo rešil? To je bilo strašno nepričakovano! Jovanka ... kdo bi si mislil! Stane se poskuša dvigniti. Zadaja ji manjše udarce, a Jovanka se brani! Zaprla se je v hišo, zastrla zavese. Stanetovi udarci se odbijajo v steno. Kaj se lahko sploh še zgodi! Čakamo ... napeto je. Trenutno je absolutna zmaga Jovankina. AMPAK NE, STANE SE POBIRA, STANE SE POBIRA! Izklopil je elektriko in gretje. Pretkana odločitev. Ni še končal. Še enkrat udari. Uničil ji je pohištvo. Vzel ji je osebne dokumente! STANE JE JOVANKI VZEL OSEBNE DOKUMENTE. KAKŠEN UDAREC! KAKŠNA REŠITEV! In ne ustavlja se. Ponovno je obudil likvidacijo! Pištolo ji je prislonil na čelo.

(DING DONG)

Konec četrte runde! Ponovno izenačenje.

(JOVANKA in STANE vsak v svojem kotu zadihano pijeta vodo in si brišeta pot s čela. V usta si vstavita nove ščitnike za zobe.)

GLAS

Ob tej priložnosti bi rad izrazil, kako zelo sem počaščen, da ste me izbrali za vašega današnjega komentatorja. Resnično uživam. In pogledjte! Še penino so mi dali. Aja, saj ne vidite. Opa. No, penino so mi dali. In čas je za peto rundo!

(Ž5.)

Odvija se zadnja runda tega dvoboja, v katerem trenutno izenačena stojita Stane in Jovanka, ki se mora sedaj pobrati od zadnjega Stanetovega udarca. Kako bo to storila?

*(DOKUMENTI
DOKUMENTI
DOKUMENTI
DOKUMENTE VETER VEDNO RAZPIHA PO SVETU
DOKUMENTI
DOKUMENTI
DOKUMENTI
DOKUMENTOV NE USTAVI NOBENA SMRT
DOKUMENTI
DOKUMENTI
DOMUMENTI)*

GLAS

In Jovanka je Stanetu zadala zadnji udarec! Ponovno z dokumenti! Padel je na tla! STANE JE PADEL NA TLA. KONEC JE! KONEC! JOVANKA JE ZMAGOVALKA VELIKEGA DVOBOJA. JOVANKA JE ZMAGOVALKA!

(Modre zastavice se skrijejo.)

GLAS

Jovanka, prvi vtisi?

JOVANKA

Rada bi šla nazaj v svojo hišo.

GLAS

Jovanka, no, boste pa ja malo praznovali.

JOVANKA

Tu ni varno. Hočem nazaj v svojo hišo. Nada! Nada!

GLAS

Očitno je Jovanko zmaga tako šokirala in dvoboj tako izčrpal, da se mora še malo pomiriti. K njej se bomo vrnili kasneje. Drage tovarišice in spoštovani tovariši, to je bilo zaenkrat vse. Hvala vam za vašo pozornost in lepo praznujte to zmago.//

(V rezidenci so ugasnile luči, izklopil se je pretok tople vode in streha je začela puščati. Tudi majhna črna torbica je delno izpraznjena. Če bi danes videli takšno hišo, bi nas obdajal občutek, da v njej straši.)

JOVANKA si z rokami briše pot z obraza. Vzame torbico in zapusti salon.)

ENAJSTA SLIKA

(Na prvi pogled zapuščena dolga promenada.. Po njej počasi hodi JOVANKA. Oblečena je lepo, lase ima lično počesane pod rutko, na roki ji visi še bolj lična torbica. Oči nima, ker nosi črna sončna očala.)

DELAVKE IZ BLIŽNJE TOVARNE

Jovanka!
Jovanka!
Jovanka!
Me smo take fenice! Moj bog!
Se mi lahko podpišete!
Na čelo!
Na roko!
Na joško!
Meni se dajte kar na rit!
Joj, mož bo tako vesel!

JOVANKA

Samo po kruh grem.

DELAVKE IZ BLIŽNJE TOVARNE

Prosim!
Prosim!
Prosim!
Jaz vas tako zelo ljubim.

NOVINARJI

Jovanka, kako komentirate trenutno stanje v državi?

JOVANKA

Hvala, ampak jaz grem res samo po kruh.

DELAVKE IZ BLIŽNJE TOVARNE

Jaz vam spečem svež kruh.
Iz bele moke!
S kvasom!
Vi si zaslužite najboljše.

BERAČICE

Tudi me smo včasih hodile po kruh.
Za naše otroke.
Potem si nas pa odpustila.
Ker nisem znala skuhati čaja.
Ker nisem zlikala hlač na rob.
Ker nisem dovolj solila juhe.
Ker nisem dobro pomila tal.
Sedaj naši otroci stradajo.
Daj nam denar.
Naj naši otroci ne bodo lačni.

JOVANKA

Samo dinar za kruh imam s sabo.

NOVINARJI

Res že pet let niste bili pri ginekologu?
Kdaj ste nazadnje obiskali soprogov grob?
Kam je šlo njegovo premoženje?

BERAČICE

Ena štruca kruha poteši kruleče trebuščke petih otrok za en dan.

JOVANKA

Naj vam delavke spečejo kruh.

DELAVKE IZ BLIŽNJE TOVARNE

Ne. Me bi pekle kruh vam!

BERAČICE

Otrok mi je bolj suh od sosedine potice.
Otrok mi joče, ker v mojih prsih ni več mleka.
Moja mala punčka je prodala svojo rožo za kilogram moke.
Naj jo kar celo prodam še za kos mesa?

NOVINARJI

Veste, da se je hrana drastično podražila?
Veste, da obstajajo ljudje, ki so ujeti na nekem otoku? Goli!
Veste, da padajo granate?

PROSTITUTKE

Jovanka!
Ste vedeli, da moški plačajo dva dinarja za pušenje?
Dva? Meni je dal zadnjič en kar tri.
Ti dobro vlečeš.
Jaz sem zadnjič prodala zob za pet dinarjev.
Škrba! Ni čudno, da dobro vlečeš.
Jovanka!
Bi kupili zob? Samo šest dinarjev je.

JOVANKA

Samo dinar za kruh imam sabo.

PROSTITUTKE

Dajte no!
Veste kako lep obesek lahko naredite iz njega.
Dajte no!
Pomagajte nam.
V tej deželi ni več moških.
Vse jih je vzelo!

VOJAKI

Jovanka!
Kdaj bo konec?
Lačni smo.
Zebe nas.
Strah nas je.
Tako zelo nas je strah.
Ampak za domovino vse!

PROSTITUTKE

ZA DOMOVINO VSE!

NOVINARJI

Se bojite vojne?
Ali sploh veste, da bo vojna?

VOJAKI

Da JE vojna!
In vi ste krivi.
Žene same skrbijo za otroke.
Zato da vi lahko še vedno živite v palačah nekdanjih kraljevin.

DELAVKE IZ BLIŽNJE TOVARNE

Umril je. Nisem dobila mleka.

VOJAKI

Kako naj ji povem, da živim?
Kako si me bo zapomnila?

OTROCI OD POTEM

Mi ne vemo, kdo ste vi.
Imamo pa veliko kruha.
Dali smo ga beguncem.
Ker smo se naučili v šoli, da ste bili včasih strašno lačni.

NOVINARJI

Kaj so bile Josipove zadnje besede?
Ste bili zraven, ko je umrl?
So ga res izklopili z aparatov?

BERAČICE

Mene ta kruh pač ne nahrani.

JOVANKA

Res bi morala iti.

DELAVKE IZ BLIŽNJE TOVARNE

Seveda, vi morate iti.
Sedaj nismo več dobre za vas.
Ko smo izdelale vašo obleko, ste prišli na obisk.

In potem so vse ženske kupile tisto obleko.
Sedaj pa me nismo več dovolj dobre.

OTROCI OD POTE

Kdo si pa ti?
A maš Wikipedijo?

JOVANKA

To pa ne bi vedela?

OTROCI OD POTE

A ne veš kaj je Wikipedija?
Kdo pa si ti?

JOVANKA

Bila sem prva dama.

NOVINARJI

Eno izjavo za naš portal?
Karkoli!
Samo, da ljudje vidijo, da ste še živi.
V teh časih jih veliko ni več živih.
In ljudi zanima.

OTROCI OD POTE

Ja, in?
Koliko imaš foloverjev na instagramu?
Koliko pa lajkov kej dobiš?
Ne, ne! Sem dojel! Ti si fešn influensrka.
Ja! Ja! Glej jo, kao vintid.

JOVANKA

Jaz nisem nič od tega. Sploh vas ne razumem. Samo po kruh bi rada šla.

PROSTITUTKE

Tudi me bi rade šle po kruh.
Ampak vas zanima samo vaš kruh.

BERAČICE

Prve štruce gredo v palačo.
Tako je bilo že od nekdanj.
Ker imate vi radi svež kruh.
Druga runda gre vašim prijateljem.
Tretja runda gre bogatašem, ki ste jim dali posestva.
Četrto rundo kupijo delavke.
Potem kruha zmanjka.
Drobtine dobimo mi.

Čaki, zakaj pa potem maš Wikipedijo?
A nardimo en selfie s temi kurbami?

Deset dinarjev!

Vse so nas pozabili!
Jovanka, pridi z nami!
Tudi nas so nadlegovali.
In potem zamenjali.

Verjetno sem zašla. Bolje bo, da grem.

Povej nam ...
Ga sovražiš?

Koga?

Mene je moj prevaral.
Mene je moj pretepal.
Mojega so ustrelili.
Ne me jebat, mojega tudi!
Moj se je zaplinil.
Moj ga je vtaknil v usta tajnici.
Moj ne dovoli, da berem.
Moj je sprožil državni udar.
Kaj pa tvoj?
Kaj pa tvoj?
Kaj pa tvoj?
Kaj pa tvoj?
Kaj pa tvoj?
Kaj pa tvoj?

Moj je bil v redu.

Kaj?
Kaj?
Kaj?
Zagotovo te ni spustil iz hiše.
Verjetno je zaplodil neko drugo.
Pijanec?
Mazohist?

OTROCI OD POTEK

PROSTITUTKE

NEKDANJE PRVE DAME

JOVANKA

NEKDANJE PRVE DAME

JOVANKA

NEKDANJE PRVE DAME

JOVANKA

NEKDANJE PRVE DAME

Sadist?

JOVANKA

Niti ne.

NEKDANJE PRVE DAME

Grd?

Smrdi?

Štrleča ušesa?

Oranžna koža?

JOVANKA

Ne!

NEKDANJE PRVE DAME

Pa kako ne?!

JOVANKA

Midva sva se imela rada.

NEKDANJE PRVE DAME

Potem ti nisi vesela, da je mrtev?

JOVANKA

Ljubila sem ga.

NEKDANJE PRVE DAME

Tega pa ne razumem.

Jaz tudi ne.

Kako?

Ti potem nisi ...

Naša?

JOVANKA

Ljubim ga. Z njim sem bila srečna. Seveda je imel svoje pomanjkljivosti, ampak brez njega je na tem svetu huje, kot je bilo z njim.

NEKDANJE PRVE DAME

AA
AA
AA

JOVANKA

Sedaj bi šla pa res kupit kruh. Sestra me čaka doma. Kajmak je prinesla. Na nekaj ga je treba namazat.

OTROCI OD POTEM

Kaj je to kajmak?

Ubila bi za kajmak.

BERAČICE

Daj mi kajmak, pa ti jo polížem!

PROSTITUTKE

Malo spoštovanja do tovarišice!

NOVINARJI

Kam je pa šla?

VOJAKI

Jovanka?

NEKDANJE PRVE DAME

Jovanka?

BERAČICE

Jovanka?

DELAVKE IZ BLIŽNJE TOVARNE

Jovanka?

OTROCI OD POTEM

(JOVANKA hodi po promenadi. Sedaj v roki nosi tudi plastično vrečko s štruco belega kruha. Trga si kose štruce in malica po poti. Mogoče je malo prizadeta, ker je vse tako zelo propadlo, ampak nosi črna sončna očala, zato ne vemo.)

DVANAJSTA SLIKA

(Veter nosi regratove lučke po ulici. Pravljični prizor uničuje zvok loputajočih oken in vrat nekoč prestižne rezidence. Salon pravokotnega tlorisa predsedniške rezidence v ne več elitni soseski.

Visoke stene so gole, kažejo svojo pravo resnico – beton. Po vrhnjem delu teče dolga in tanka udrtina, iz katere visijo prerezani kabli. Vlaga načenja strop in povzroča luščenje prej bež ometa in pušča grde rjave odtise. Lestenec, sedaj brez petih žarnic, je objet v plast prahu. Parket je uničen, ne lesketa se več.

Zaprto okno z razbitim steklom. Obdano je v debele rdeče žametne zavese, ki se končajo z zlatimi cofki. Če bi se jih kdo dotaknil, bi sprožil ples prašnih delcev. Portretov ni več. Namesto njih so tam velike prazne luknje, ki kažejo, da je nekdo nekdanj nekaj izruval iz sten. Lučne konstrukcije in kamin se izgublajo v prahu. Ena od luči se drži le še z enim vijakom. Naslanjač in kavč sta razparana, razrezana, preperela. Vitrina je razbita. Klavir sloni na dveh še ne zlomljenih nogah. Telefona ni več.

Na kavču sedita JOVANKA in NADA. Na obrabljeni čajni mizi pred njima stoji sveča, edini vir svetlobe. NADA grizlja kos kruha. JOVANKA kadi. Veter jima ugasne svečo.)

NADA

Jebemti.

(NADA vzame vžigalico in se trudi ponovno prižgati svečo. V tretjem poskusu ji uspe. JOVANKA medtem v prvem poskusu prižge novo cigareto.)

JOVANKA

Včeraj sem postavila skodelico na mizo v kuhinji.

NADA

Ja?

JOVANKA

V levi kot, tam pri klopi.

DELAVKE IZ BLIŽNJE TOVARNE

Jovanka! Zunaj je vojna!
Pomagaj nam!

NADA

Jo, a še tam pušča?

Se mi je zdelo, da se tja najbolj poda.

JOVANKA

No, lahko jo imava tam, če ti je všeč.

NADA

Potrebujeva tudi dežnik. Zdi se mi, da letos ne bo veliko sonca čez poletje.

JOVANKA

Saj ga imava.

NADA

Res?

JOVANKA

Da.

NADA

Odpri vrata našim ženam!
Odpri vrata palače, ki je zrasla na našem potu.

VOJAKI

In naši krvi!

BERAČICE

Kakšen pa je? Rada bi ga videla.

JOVANKA

Lahko ga poiščem. Kasneje.

NADA

Opiši mi ga.

JOVANKA

Črn je. Dolg, s kovinskim ročajem.

NADA

Tudi črn?

JOVANKA

Ne, ročaj je srebrn.

NADA

Potem je dežnik črno-srebrn.

JOVANKA

Prav imaš.

NADA

(Tišina.)

Boš kruh? Svež je.

JOVANKA

Hvala.

(JOVANKA odloži cigareto in začne jesti kruh.)

Bel kruh redi.

NADA

To bo razlog, da si tako težko zapnem krilo.

JOVANKA

Veš, zato smo mi vedno jedli polnozrnatega.

DELAVKE IZ BLIŽNJE TOVARNE

Vse je razpadlo! Še tisto malega, kar smo imeli.
V moji vasi so zaklali vse može.

PROSTITUTKE

V moji tudi otroke.
In mame.

NADA

Je pa beli cenejši.

JOVANKA

Sploh ne vem več, koliko stane kruh.

NADA

No, saj zato pa jaz vem.

JOVANKA

Se je podražil?

NADA

Malo pa res.

BERAČICE

Jovanka prosim!
Odprite nam vrata. Tu ni varno.
Pobili nas bodo.

JOVANKA

Rada te imam.

NADA

Tudi jaz tebe.

(Tišina.)

Bi rada nesla rože?

JOVANKA

Jih bo Filot.

NADA

Njega že dolgo ni bilo sem.

JOVANKA

Najboljše bi bile krizanteme. No, pa saj ve.

NADA

Te zebe?

VOJAKI

Danes bo bomba padla na pediatrično kliniko.

JOVANKA

Ne.

(Tišina.)

Letos je dovolj toplo, da poženejo narcise.

NADA

Danes sem prebrala, da še vedno ne vejo, ali si je tisti steklenico sam porinil ali je bilo posilstvo.

JOVANKA

Zvončki bi pa že morali biti.

NADA

Grozno v obeh primerih. Ampak če so pa res bili fundamentalisti, potem bo narod vstal.

JOVANKA

Pojdi mi nabrat zvončke.

NADA

Kaj?

JOVANKA

Prosim.

NADA

Zvončke?

JOVANKA

Ja. Mislim, da bodo lepo pasali v skodelico.

NADA

Zdaj?

JOVANKA

Prosim.

*(Ravno ko NADA vstane, močno zagrmi in začne deževati. NADA steče iz salona. Čez nekaj trenutkov se vrne in se usede nazaj na kavč. Odpre dežnik. Drži ga tako, da pred dežjem ščiti obe. Nekaj časa vlada tišina. Pljusk
Pljusk
Pljusk)*

JOVANKA

Ni smešno, kako malo je vredno eno življenje. Eno sekundo največja osebnost tega stoletja, takoj drugo padeš nižje od prve cipe na vogalu.

(Se zasmеji.)

Včasih si predstavljam, da je še živ in da je vse tako, kot je bilo prej ... potem si predstavljam, kako bi bilo, če bi se sedaj pojavil tu in videl kaj so storili ... kaj počnejo.

NADA

Dober človek je bil.

JOVANKA

Najboljši.

NADA

Ga še ljubiš?

JOVANKA

Vsak dan.

(JOVANKA plane v jok.)

Je bilo vredno?

NADA

Ne vem.

JOVANKA

Reci mi, da je bilo vredno.

NADA

Bilo je.

Res?

JOVANKA

Bilo je vredno.

NADA

Nihče se ne zmeni za nas.
Nikogar ni, ki bi nam odprl vrata.

DELAVKE IZ BLIŽNJE TOVARNE

Hvala, da nisi šla.

JOVANKA

(NADA objame Jovanko.)

Mrzla si. Čakaj ...

NADA

(NADA s tal pobere staro, rahlo preperelo odejo in jo ogrne čez Jovankina ramena.)

Boš čaj?

JOVANKA

Ne morem več čaja.

(NADA začne mrmrati melodijo neke stare pesmi. JOVANKA prepeva. Ženski planeta v smeh. In prvič po dolgem času v rezidenci odmeva otroški smeh ženske, ki je ljubila.)

TRINAJSTA SLIKA

(JOVANKA sedi na klavirskem stolu v salonu. Prej rahlo odebeljena silhueta je sedaj izgubljena. Oblačila visijo z udov. Lasje niso več speti v popolno figo, sedaj se slamnati lepijo na osušen hrbet. Roke so polne rjavih znamenj, obraz malodane visi s čela. Glas je raskav, šibek. Telo se trese.

Po salonu se sprehajata JOSIP in STANE.)

Že veš, kje boš pokopana?	STANE
Pojdi stran!	JOVANKA
Ne veš, a ne?	STANE
Pusti me pri miru!	JOVANKA
Pogrešam te!	JOSIP
Josip, ko bi ti vedel, kako zelo te ljubim.	JOVANKA
Oprosti, da nisem dovolj dobro poskrbel zate.	JOSIP
Vse je v redu.	JOVANKA
Meni ne zgleda, kot da je vse v redu.	STANE
Izgini!	JOVANKA
Nikamor ne grem.	STANE
Josip, naredi kaj! Naženi ga.	JOVANKA
Ne morem.	JOSIP

Ubij ga! **JOVANKA**

Kako le? Saj sem samo Josip. **JOSIP**

Ne razumem te. **JOVANKA**

Samo Josip. **JOSIP**

Mislila sem, da me ljubiš. **JOVANKA**

Bila si mi edina. **JOSIP**

Če ne šteješ vseh državnih kurb, potem ja. **STANE**

Nada! Nada! Naženi ga ven! Nada! **JOVANKA**

Varal te je, veš. Na vsakem potovanju. **STANE**

Lažeš! Josip, povej mu, da laže. **JOVANKA**

Bi imela bele ali rdeče vence? **STANE**

Josip! **JOVANKA**

Misliš, da ti bo kdo prižgal svečo? **STANE**

Včasih si bila trdna kot skala. **JOSIP**

Danes pa mehka kot razkuhan makaron! **STANE**

Še vedno si lepa. **JOSIP**

Rabiš nova očala? Ti posodim svoja. **STANE**

Najlepša.

JOSIP

Razpadajoče truplo si.

STANE

Utihni! Josip, se spomniš, to obleko si mi ti kupil.

JOVANKA

Še vedno ti divje pristoji.

JOSIP

(V salon vstopi NADA. V rokah ima vrečke iz trgovine.)

Doma sem!

NADA

Nada! Odženi ga! Nočem, da me moti!

JOVANKA

Koga?

NADA

Staneta! Kaj si slepa?

JOVANKA

Jovana, utrujena si. Saj bom zdaj skuhala kosilo.

NADA

Danes bo z nama jedel tudi Josip.

JOVANKA

V redu, Jovana.

NADA

Kaj boš skuhala?

JOVANKA

Dokumente.

STANE

Utihni!

JOVANKA

Daj, uleži se malo.

NADA

Ubij ga, Nada! Zadavi ga, pri bogu te prosim, zadavi ga!

JOVANKA

NADA

Daj, pridi.

JOVANKA

Pusti me! Raje ga vrzi ven!

STANE

Vprašaj Nado, če kaj pogreša Vlada.

JOVANKA

Nada, no!

NADA

Grem kuhat.

JOVANKA

Ne pusti me same! Uničil mi bo življenje!

STANE

Si kdaj pomislila, kako je bilo delati kot desna roka tvojega moža?

JOSIP

Utihni!

STANE

Kako je bilo, ko si bil prisiljen upoštevati vsak ukaz, če si želel, da tvoja družina preživi? Si se kdaj vprašala, kam so šli vsi tisti prijatelji?

JOSIP

Pusti jo na miru!

STANE

Marinko ... Dalibor ... Rado ... Filot ... Vlado ... vsak, ki ni služil tako, kot bi moral. Vsak, ki ni uspešno opravil svoje naloge. Kje misliš, da so oni pokopani?

JOSIP

Odidi!

STANE

Si me kdaj videla kot človeka? Kot nekoga, ki je bil zaklet sprožati postopke, zato da preživi? Si me kdaj videla kot sebi enakega?

JOSIP

Zadnjič ti rečem!

STANE

Če dobro pomislim ... sem te imel rad. Ker si bila močna, pogumna. Jaz nisem bil. Želel bi si imeti takšno mamó.

JOSIP

Zdaj pa dovolj!

(JOSIP udari v prazno.)

STANE

Ne vem, kaj bi naredil, če bi moji otroci izvedeli za vse, kar sem delal. Žal mi je, da sva končala tako, kot sva. Ni mi žal, da si zmagala. Žal mi je, da nisi zdržala. Bil sem slep, da bi ugodil državni dolžnosti! Zakaj že? Se živi dvakrat? Se mrtvi vrnejo? Se zločini odpravijo? Ne. Na koncu si sam in te je strah za življenje. Življenje svojih otrok, ljubljenih in sebe. Je to življenje, Jovana? Sva si res zaslužila takšno življenje?

JOVANKA

Ves ta čas ... praviš ... ves ta čas bi lahko bila prijateljca?

(JOSIP udari v prazno.)

JOVANKA

Nada! Nada!

NADA

Povej, ljubica.

JOVANKA

Pogrni še en krožnik. Danes bo z nami jedel tudi Stane.

(JOSIP udari v prazno.)

NADA

Draga moja ... Stane je umrl deset let nazaj.

(JOSIP in STANE se spremenita v milne mehurčke, ki se razblinijo.)

JOVANKA

Ne razumem. Če je tukaj! Pogovarjala sva se! Spet smo bili vsi skupaj.

NADA

Utrujena si.

JOVANKA

Potem bova jedli sami?

NADA

Da.

JOVANKA

Spet.

NADA

Spet.

Nobenega več ni? **JOVANKA**

Nobenega. **NADA**

Uspeli sva? **JOVANKA**

Uspeli. **NADA**

Pridi, usediva se tukaj. Tako kot včasih. **JOVANKA**

(JOVANKA in NADA se usedeta na kavč.)

Nekaj bi ti rada povedala ... ampak samo tebi, prav? **JOVANKA**

Samo meni. **NADA**

Skrivnost! **JOVANKA**

Bom tiho. **NADA**

Kot miška! **JOVANKA**

(Se zasmеji.)

Ti dokumenti ... to moje orožje ... to, kar me je pogubilo ... ti dokumenti, Nada.

(JOVANKO posili močan kašelj.)

Ti dokumenti ... Nada, ti dokumenti, zaradi katerih sem še vedno živa ...

(JOVANKO posili močan kašelj.)

Dokumentov ... dokumentov ni. Ničesar ni. Saj nimam ničesar. Edini dokument, ki je kdaj obstajal, Nada, edini dokument sem jaz sama.

Oh, Jovana. **NADA**

Tako, pa sem povedala. **JOVANKA**

NADA

Se počutiš kaj boljše?

JOVANKA

Spala bi.

(JOVANKA se uleže na kavč. NADA vstane in jo pokrije s preperelo odejo. Poljubi jo na čelo in odide iz salona.)

ŠTIRINAJSTA SLIKA

(JOVANKA vstane s kavča. Odide do majhne črne torbice in vzame cigaretnico. Prižge vžigalnik. Približa ga ustom, v katerih sedaj drži cigareto, filter umazan z rdečo šminko. Vdih. Dim.

//Iskra žerjavice pade na preprogo, pade na mizo, pade na steklenico viskija, pade na naslanjač, pade na zavese, pade na kup papirjev, pade na stene, pade na strop, pade, pade, pade, pade.

Palača gori.)

GLAS

Prinesite krpe!

(Gost dim se širi po prestolnici in jo objema v polmrak. Z neba dežujejo pepelnati ostanki spominov na stare čase.)

GLAS

Notri je.

(Balkon, s katerega je nekoč mahal tiran, se sesuje.

Prsk

Prsk

Prsk

Stene se smodijo

Trsk

Trsk

Trsk

Streha odpira pogled na zasmojeno nebo.)

GLAS

Evakuacija! Evakuacija! Evakuacija!

(JOSIP sedi na zadnjem sedežu svojega belega kabrioleta. Pelje se skozi goreče mesto in maha. Vonj prežganih dlak zamenja vonj pečenega mesa.

Crk

Crk

Crk

Se praži, peče. Hrustljivo. Vonju pečenega mesa se pridruži vonj zažganih kosti.

Škrt

Škrt

Škrt

Steklo poka od vročine. Vroče je. Kot da bi bilo poletje. Pa ni.

Pok

Pok

Pok

Včasih palača je ruševina. Noben bencin ne gori tako močno kot spomini. Ljudi ne bi nikoli zeblo, če bi žgali spomine.)

GLAS

Ne moremo notri! Kje je cisterna?

(Že nekaj dni ni deževalo. Mogoče bi bilo pametno postaviti hidrant pred vsako pomembno hišo. Mogoče dva. Za vsak slučaj.)

Curk

Curk

Curk

Voda je v resnici olje plamenom te palače. Gori, sedaj pa čisto vse zares gori. Palača, prestolnica, država. Ljudje. Pepelnat metež jih objema. Če bi vsi jokali nad to tragedijo, bi slane solze pogasile ogenj.)

GLAS

Pisk. Pisk. Pisk. Ura je sedem in pet sekund. Gledate prva jutranja poročila. Pozdravljeni, našo državo je prizadela velika tragedija. V predsednikovi rezidenci je ponoči iz neznanega razloga zagorelo. Požar se je razširil skozi vso mesto in večino države. Gasilci se še vedno trudijo ukrotiti plamene. Medtem, ko to govorim, gori tudi v naši menzi. Morda bodo pa rogljički danes končno dovolj pečeni.

(Izgleda, kot da bo danes gorel svet.)

Pok

Pok

Pok

Ogenj dosega mejo. Vojska postavlja živi zid, ki bo gasil ogenj. Brki se pečejo. Na tej točki tega debakla so v državi pogoreli že vsi portreti. Tudi tisti, ki so jih z velikimi mukami podplačani delavci metali v formalin. Sedaj pa res že prav vse gori. Škoda je nepopisna. Ampak nekdo v tej goreči deželi je še vedno našel trenutek, da se zasmeji. Da se prav po otroško nasmehne. Zasijale so mu oči, kakor zasijejo oči otroku, ko dobi rojstnodnevno torto.

Vse najboljše za te,

Vse najboljše za te,

Vse najboljše dragi moj,

Vse najboljše za te.

Da, nekdo se v tem gorečem svetu še zna smejati. Morda ravno nad tem stanjem, nad to katastrofo. Ampak ta človek ni slab človek. Nasmehnil se je, ker ob gorečih lesenih obokih gorijo tudi grde, umazane stopinje, ki so nekoč hodile po teh ulicah.)

GLAS

Kje so reke, ko jih rabiš?!

(Resnica je, da so reke imele vsega dovolj in so odšle na dopust. Na morje//

JOVANKA ugasne pogoreli cigaret v pepelnik na čajni mizici.)

(Jovankin pogreb se bo zgodil en teden po njeni smrti. Pokopana bo ob svojem ljubljennem soprogu, predsedniku velike federacije. Njen grob bo asimetrično uničeval celostno podobo predsedniškega mavzoleja. Na njen grob bodo ljudstva še dolgo po pogrebu nosila vence. Čeprav pozabljena za časa življenja, bo ljubljena za časa smrti.

Tik

Tak

Tik

Tak

Čas se lomi, vrtinči, podira.

Brezpogojno.

Iskreno.

Neumno.

Nekje na veliki jasi, polni križev, bo stal kip veličastnega moškega in mogočne ženske.)

OTROCI OD POTEM

Ej, kdo sta tedva?

Nimam pojma.

Čaki, a je to un ... kva je že ...

Sej piše spodaj!

Ne znam js tega brat, kva so to kr ene črke.

(Mimo tega kipa bo letela bela golobica. In posrala kip.)

ZASTOR

Balkanske vojne v ringu dramske umetnosti

**Primerjalna dramaturška analiza dramskih besedil *Antigona* Dušana Jovanovića
in *Hiša cvetja* Benjamina Zajca**

Uvodna misel: Umetnost kot optični stroj

Jugoslavija – dom šestih narodov – razpade leta 1991. Sledi desetletno obdobje vojn, ki s krvjo umaže zemljo bivše domovine in rodi nove, samostojne države. Več kot 140.000 ljudi umre, tisoči so pogrešani in približno milijon prebivalcev mora zapustiti svoje domove. Jugoslavija se iz velesile spremeni v zgodovino in Balkan se počasi nauči na novo dihati.

Umetnost je optični stroj, ki jemlje življenje okoli sebe, ga reproducira in procesira v svoje kolesje. In tako se je umetnost odzvala tudi na jugoslovanske vojne. Okupacije in bombardiranja mest, migracije in genocidi so že v času vojn (in še bolj potencirano po njih) postale obsežna rdeča nit umetnikov bivše Jugoslavije.

Med najbolj udarna dela zagotovo sodi *Balkanska trilogija* (1992–1997) Dušana Jovanovića, ki je nastala v času vojne v Bosni in Hercegovini ter sestoji iz treh dramskih besedil: *Antigona*, *Uganka korajže* in *Kdo to poje Sizifa*. Že sam naslov se medbesedilno navezuje na antične tragiške trilogije (na Sofoklejeve *Kralja Ojdipa*, *Antigono*, *Ojdipa na Kolonu*). Jovanović v trilogiji utemeljuje svoj protivojni angažma in preizprašuje politično odgovornost v umetnosti ter njeno predelavo skozi ključ estetike. Jovanović piše tukaj in zdaj – trilogija je umeščena v svoj sodobni čas in prostor, najsi bo to neposredno na fronti, v njeni bližini ali pa v mislih protagonista. Ta dramska besedila so tako neposreden odziv umetnika na aktualno problematiko. Zanimala ga je kriza etike v času vojne (v bivši Jugoslaviji), za tematiziranje katere se je usmeril k »dialogu z dramatikom, ki se ukvarja [...] z arhetipskimi situacijami. In to je na eni strani antična tragedija, na drugi strani pa Brecht« (Jovanović, *Uganka* 4). Odločil se je torej za »dekonstrukcijo in rekonstrukcijo antične (hkrati pa tudi Smoletove) *Antigone*, mita o Sizifu in Brechtove *Matere Korajže*« (Toporišič 122).

Jovanović je zanimiv prav v svojem iskanju arhetipov in njihovega umeščanja v svoj prostor, pa najsi bo skozi dramska besedila ali gledališke predstave/performanse. *Antigona* se v ta kontekst umešča kot nekoč naduta, sedaj zbanalizirana zgodba o deheroizirani junakinji, ki je padla tako nizko, da na nek način niti ni več glavni lik lastne drame. Izgubljen je vsakršen občutek medsebojnosti, solidarnosti in nekoč visoko pozicioniran mit je v Jovanovićeveh rokah postal zgodba o navadnem človeku – tistemu, ki je pozabil, da je samo človek. Jovanovićeve *Antigona* je posmeh Antigoni sami.

Moje dramsko besedilo *Hiša cvetja* (2020) se sooča z isto tematiko – propad Jugoslavije in njene ideologije. Preizprašuje blaznost vojne in moč individuuma, da ob razpadu lastnega sveta ostane pravilen/dosleden/trezen. A moja pisarija izhaja iz Jovanoviću nasprotne pozicije. Sam sem se rodil v samostojno Republiko Slovenijo (1997) in z Jugoslavijo nikoli nisem imel neposrednega stika. Svojo *Hišo* sem tako – raje kot zgodovinski prikaz razpada države – izrisal kot mit. Kot zgodbo, ki jo bom kot plastelin oblikoval, njene like pa vrgel v vrelo olje lastne domišljije.

Tako je po dveh letih pisanja in litrih vrelega olja nastalo dramsko besedilo v »štirinajstih slikah prejšnjega stoletja«, ki služi kot zaključno delo mojega prvostopenjskega študija dramaturgije in scenskih umetnosti. Kot zapoveduje pravilnik o diplomskih delih na UL AGRFT, pa mora dramskemu besedilu slediti še dramaturška eksplikacija – tu naj bi se kot avtor distanciral od lastnega besedila in ga postavil ob bok dramskim besedilom, ki uporabljajo podobne prijeme in tehnike ter jih je mogoče primerjati.

Odločil sem se, da spišem primerjalno dramaturško analizo Jovanovićeve *Antigone* (1993) in lastne *Hiše cvetja* (2020). Pretenciozno bi bilo trditi, da zato, ker sta besedili na istem nivoju. Nasprotno, medtem ko Jovanovičev tekst počiva na piedestalu, mu moj zgolj nosi grozdje in ga pahlja. Pa vendar, med besedili lahko potegnem vzporednice v izbiri teme, tehnik in protagonistk.

V eksplikaciji se osredotočam na prijeme, skozi katere sva se avtorja lotila vojne in protivojnega angažmaja ter na (de)konstrukcijo prizorov; ob tem pa bom poskušal vleči skupne niti med protagonistkama Antigono in Jovanko. Ali lahko postavim trditev, da tako kot Antigona želi pokopati brata izdajalca, Jovanka želi pokopati Tita tirana, medtem ko sta brat zmagovalec in Tito tovariš postavljena v ospredje državnega čaščenja? Ali je Jovanka – prva dama Jugoslavije in dramski lik moje *Hiše* – balkanska Antigona?

Upam na objektivnost, a se zavedam, da mi oko slepita avtorstvo enega od primerjanih besedil ter strahospoštovanje do drugega.

Dramatis personae

Dušan Jovanović

ANTIGONA

Jokasta, nesrečna roditeljica Ojdipovih
otrok

Antigona, hči Jokaste

Ismena, hči Jokaste

Sfinga, zgodovinski obraz Starke

Feničanka, mlado dekle, begunka

Polinejk, sin Jokaste

Eteoklej, sin Jokaste

Kreon, Jokastin brat, sprva policaj, potem
tebanski kralj

Stražar

Benjamin Zajc

HIŠA CVETJA

Jovanka, (nekdanja) prva dama

Nada, Jovankina sestra

Stane, član predsedstva

Vlado, Stanetova desna roka

Josip, predsednik federacije

Glas

Vojaki

Prostitutke

Beračice

Nekdanje prve dame

Otroci od potem

Delavke iz bližnje tovarne

Novinarji

Primerjalna analiza

Tebe – Sarajevo - Dedinje

Jovanovićeve *Antigona*, podnaslovljena *Stavki iz enih glav v druga usta*, sestoji iz desetih naslovljenih prizorov in postavlja tebanski mit (s fokusom na zgodbi o Antigoni) v kontekst sodobnega časa. Zgodba se še vedno dogaja v Tebah, a vzdušje bolj kot na epsko starogrško vojno spominja na obleganje Sarajeva, ki je trajalo od leta 1992 do 1996. Zgodba se bolj kot Sofoklejevi ali Smoletovi *Antigoni* približa Ajshilovi predelavi mita *Sedmerice proti Tebam*, saj v zgodbo ne vstopamo ob koncu vojne, ampak sredi nje. Polinejk oblega Tebe, ker se brat Eteoklej ni držal dogovora, da bosta mestu vladala izmenično. Mesto je v razdejanju, polno beguncev in prebivalcev, ki so izgubili svoj dom. Dramsko besedilo otvori didaskalija:

Zvočna kulisa Teb je povsem spremenjena: Hrup, nekakšno globoko, bronhialno grmenje je osnovni ton; vanj se občasno mešajo ostri zvoki, podobni piskanju, praskanju, tresljajem napete žice, trkanju. Ta zvok ne deluje stvarno, ampak abstraktno – kot glasba za film znanstvene fantastike, ki ni »grozljiva«, ker učinkuje »izmišljeno, umetniško« ...

Ljudje v mestu praviloma ne prečkajo ceste počasi, niti se ne zadržujejo na odprtem, »zbrisanem« prostoru. Stiskajo se h kraju, k steni, ograji, zidu. Prostor prečkajo vselej v hitrem teku, sklonjeni in šele, ko dosežejo zavetje, se zravnajo, vržejo na tla, oddahnejo, sprostijo. Prvih pet-šest minut predstave vidimo panično beganje od ene varne zone do druge. (Jovanović, *Balkanska 7*)

Prvi prizor služi vzpostavljanju vzdušja/konteksta in vanj umesti kraljevo družino (Kreon, Jokasta, Antigona, Ismena). Jasno je, da vojna že dolgo traja. Tako dolgo, da je Kreon izgubil vse prijatelje, Jokasta pa je pozabila ljubiti. S slednjo dramsko osebo pa Jovanović že takoj naredi ovinek stran od izvirnega mita, kjer Jokasta stori samomor ob spoznanju, da je ljubila lastnega otroka. V tej drami sicer živi, a je slečena kakršne koli empatije.

Sprožilni trenutek drame ponudi Sfinga, ki civilistom zastavlja eno od svojih ugank. Tokrat jo zanima, kako bo volk ostal sit in koza cela. Zanima jo, kako bo Polinejk dobil mesto, ne da bi ga Eteoklej izgubil. Kreon kot varuh absolutne resnice vzpostavi Eteokleja kot edinega legitimnega vladarja in še potencira spor med bratoma. Jasno je, da gre za boj, ki se ne bo

razrešil v srečnem koncu. V tem pa se dramsko besedilo jasno izriše kot komentar stanja v Jugoslaviji v 90. letih prejšnjega stoletja. Ojdip, pravični, a slepi vladar dežele, v kateri sta se cedila med in mleko, spominja na Josipa Broza – Tita in stanje po njegovi smrti, ko nihče več ni uspel krotiti nacionalnih trenj, ki so prerasla v bratomorne vojne. Pravljičica se je razblinila in po Ojdipu in Titu je v deželah ostalo le še turobno vzdušje brez svetle prihodnosti.

ANTIGONA: Nemogoče je postalo mogoče, mogoče pa ni postalo nemogoče. (Jovanović, *Balkanska* 12)

Razkroj naroda Jovanović dokončno definira v trenutku pred zadnjim bratskim spopadom, ko vsak član družine moli k drugemu bogu. Njihov odnos je razžrt in jasno je, da ni več pomembno, kdo zmaga in koga bo Antigona na koncu pokopala, saj se kot družina nikoli več ne bodo združili v harmonijo, ki so jo okušali pred vojno. Eteoklej in Polinejk se tako nikoli ne bosta morala do konca pobiti, saj se je razpad, ki bi se moral zgoditi po bitki, že zgodil. In ko Antigona opravi pogreb Polinejkovega trupla, ni več mogočna *femme fatale*, kot jo poznamo v prejšnjih adaptacijah mita, ampak je samo še šibak in izgubljen otrok vojne. V Jovanovićevi *Antigoni* »sploh ni več prostora za Antigono in njeno 'miroljubno' misel« (Inkret 53). Upor enostavno ni več mogoč.

Hiša cvetja vstopa v isto zgodbo kot *Antigona*, le da se začne že leta 1981, nekaj trenutkov pred Josipovo smrtjo. Dežela je še idilična in Dedinje so še vedno dom elegance in elitnosti. V salonu predsedniškega domovanja se Stane in Vladimir pripravljata na smrt vladarja. Pripravljata se na to, kar se je zgodilo po Ojdipovi smrti v Tebah in kar se bo po Josipovi smrti zgodilo v Jugoslaviji. A če želita nadaljevati svoj vpliv in ljudi prepričati, da bo Stanetovo nasledstvo sledilo mantri »Po Titu Tito«, se morata znebiti Jovanke – ženske, ki je videla in slišala vse. Jovanka ob vstopu v dramski tekst predstavlja največjo grožnjo novi vladavini, saj je spužva, polna skrivnosti in informacij o zločinih, ki so se dogajali zato, da je v Jugoslaviji lahko vladala blaginja.

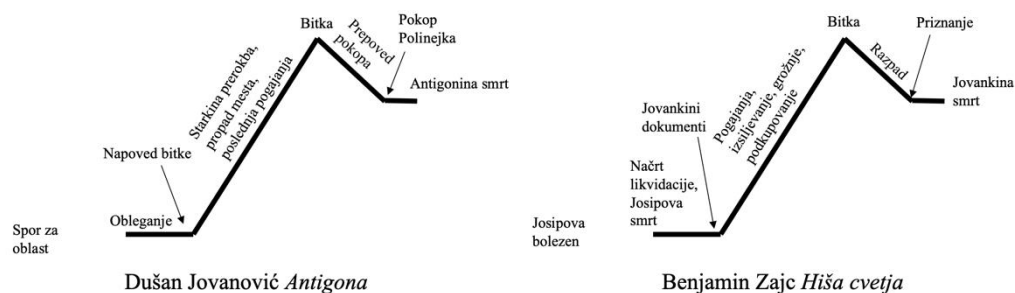
Jovanka se svoje vloge dobro zaveda in ve, kaj jo čaka. Zato je prestrašena. Vseeno ji je, kdo zavlada in kaj se zgodi z državo. Vse, kar si želi, je mir zase. V tem strahu pa si naprti t. i. *hamartio*, ko si izmisli dokumente o Stanetovih grehah, s katerimi se želi obvarovati pred likvidacijo. A ker si Stane ne more privoščiti, da bi v času izbiranja novega vladarja kakršna koli informacija prišla na plano, Jovanko obkoli in od nje zahteva le eno – predajo (izmišljenih)

dokumentov. Njun spor se tako zapleta zaradi nezaupanja – Stane Jovanki ne zaupa, da dokumentov ne bo predala medijem; Jovanka pa Stanetu ne verjame, da bo ostala živa, če jih preda.

Njun boj je epski, traja v starem in novem stoletju ter se manifestira v razpadu države. Skupaj z državo pa razpadeta tudi sama – Jovanka izgubi razum, Stane pa se poražen umakne iz javnega življenja. Iz Jugoslavije se rodijo nove države, svet se spremeni, glavna lika pa izpuhtita v pozabo.

Struktura in gradnja

Obe drami se dogajata v skupnem kontekstu jugoslovanske vojne. Medtem ko se *Antigona* osredotoča na samo vojno stanje, se *Hiša cvetja* vrti v času pred in po vojni, obe pa izžarevata močno protivojno prepričanje. Sta gmota nasprotujočih si čustev, ki se manifestira v nadrealističnih prvinah in odprti formi dramskega besedila.

Jovanovičev postopek odprte forme v *Antigoni* Taras Kermauner zaobjame v spremni besedi tiskane izdaje dramskega besedila:

Noče napisati piéce bien fait, noče salonske konverzacijske popolnosti: Formo odklanja. Ker vidi, da gre za tradicionalni svet na kose [...] hoče pisati tudi sam drame, ki so sestavljene [...] iz kosov, drobcev, cunj, opilkov, prizorov; drama postaja scenarij, celo sinopsis (Jovanović, *Balkanska* 135).

Citat bi lahko uporabil tudi pri lastnem besedilu, ki hibridno združuje različne dramske prijeme, preko katerih vzpostavlja kolektivno in zasebno komplementarno linijo. Najbolj očiten prijem je uporaba znaka »//«, ki v dramskem besedilu označuje sočasnost dogajanja na različnih

lokacijah, a na isti časovnici. Tako se znak pojavi, ko vstopimo v Jovankine halucinacije in spomine, ali pa ko stečejo pogajanja v dveh salonih. Takrat znak združuje like, ki so vpeti v dialog, sočasnost replik pa sproži suspenz in zmedo, ki predstavljata pomemben atmosferski efekt.

JOVANKA: Nada, prosim. Želim, da mu preneseš moje sporočilo. Povej mu, da imam tiste papirje, ki so izginili ...

//STANE: Kakšne dokumente?

NADA: Mu jih boš dala v zameno za mir?

//VLADO: Trdi, da tiste, ki sta jih z Josipom podpisala ob ustanovitvi.

JOVANKA: Ne, samo želim, da ve, da jih imam. In da jih ne mislim predati.

Znak pa dramskemu besedilu omogoča tudi, da v kolektivni problem vpelje zasebne spore, konflikte in težave – deluje kot stvaritelj konteksta dramskih likov ter se giblje med fatamorgano in resnico.

Vrh – bitka v dramskem ringu

V obeh dramah se atmosfera stopnjuje vse do vrha, ki predstavlja končno bitko. Jovanović bitko predstavi dualno – Eteoklej in Polinejk se bojujeta, medtem ko svoj boj tudi opisujeta oziroma komentirata.

POLINEJK: (govori kot reporter) Skočila drug na drugega sta, kot merjasca grizeta se, v lice merita, v oči ciljata, pri tem pa je Polinejk veliko spretnejši! Brcnil je nasprotnika v gobec, mu izbil pol ducata zob, takoj nato pa mu je razparal trebuh! (Jovanović, *Balkanska* 30)

Gre za t. i. *tejhoskopijo*, poročilo govornika, ki je močno prisotna tehnika opisovanja krvavih prizorov v starogrških tragedijah, saj uprizarjanje krutih prizorov v gledališčih ni bilo dovoljeno. Jovanović to seveda naredi namerno. Dramsko besedilo se stopnjuje v suspenzu do točke, ko bralec pričakuje mesarsko klanje. A ker ta bitka ni več pomembna, jo beremo le še preko komentiranja. S tem avtor doseže navidezno distanco do bitke in se na eleganten način izogne preobsežni opisnosti. Vrh drame postane antiklimaktičen in opozarja na dejstvo, da je bila ta vojna izgubljena, še preden se je sploh začela. Ob koncu bitke, ko se brata pokoljeta, Polinejk zakliče svoje zadnje besede: »Slava padlim, a gorje živim!« (Jovanović, *Balkanska*

33). S tem dokončno zakoliči usodo še živečih likov, ki jo lahko posplošimo na obe drami: ne glede na izid bitke se bo mesto sesulo samo vase in sledil bo absolutni kolektivni poraz vseh likov.

Vrh v *Hiši cvetja* sledi podobni tehniki tejhoskopije. Stane in Jovanka se srečata v boksarskem ringu, kjer se spopadeta. Stane se bori za vladavino, Jovanka za preživetje. Okoli njiju navijači; eni rdeči, drugi modri. Za razliko od bratovskega boja, tu komentira zunanja oseba – Glas – ki v slogi komentiranja smučarskih dogodkov vzhičeno kriči v smer bojevnikov, navijačev in tistih, ki bitko spremljajo od doma.

GLAS: Drage tovarišice in spoštovani tovariši! Končno je napočil čas našega VELIKEGA DVOBOJA! Kakšno vzdušje! Po skoraj tridesetih letih se bosta v ringu končno srečala zadnja od naših dvobojevalcev! Kdo bo zmagal? Kdo bo domov odnesel častni ZLATI BOKSARSKI PAS NAŠE DOMOVINE? Kako je napeto. Ste pripravljeni?

Tragedija in absurd

Prizor bitke v *Hiši cvetja* je speljan v totalni absurd, v katerem ni prostora za realistične poteze. Jovanka in Stane si zadajata udarce, ki jih prekinjajo pesmi didaskalij, reklame in Glas. Nobeden od njiju nima modric, nobeden ne izgubi zob. Namesto tega Stane Jovanki uniči hišo, ji grozi z likvidacijo, Jovanka pa ga premaga z dokumenti. Izkaže se, da v njuni igri kamen, papir, škarje na koncu vedno zmaga papir. Na koncu vojne ima podpis na papirju vedno edini smisel.

Vojna se zaključi in obe domovini – Tebe in Jugoslavija – morata sedaj pobirati koščke svoje preteklosti. Stanje, ki ga v *Antigoni* Jokasta opisuje pred bitko – »Mladi, lepi, pametni so odšli. Ušli. Gospe po tržnicah za jajca prodajajo družinsko srebrnino. Po parkih je polno ljudi, ki se ponoči zavijajo v časopise, podnevi pa gledajo mimoidoče z lačnimi očmi.« (Jovanović, *Balkanska* 13) – se po bitki zgodi še v *Hiši cvetja*. Postarana Jovanka se sprehaja po promenadi, želi kupiti kruh, na poti pa srečuje propadle civiliste, ki bi žrtvovali vse, da bi rešili svoja življenja.

PROSTITUTKE: Jovanka!
Ste vedeli, da moški plačajo dva dinarja za pušenje?
Dva? Meni je dal zadnjič en kar tri.

Ti dobro vlečeš.
Jaz sem zadnjič prodala zob za pet dinarjev.
Škrba! Ni čudno, da dobro vlečeš.
Jovanka!
Bi kupili zob? Samo šest dinarjev je.

Podobno propadle so Tebe. Na zemlji leži preveč trupel, da bi jih mogli vse pokopati. Vojna je domovini vzela vse, kar je imela, pustila pa jim je razkrajajoča trupla sinov, bratov, očetov. Čeprav se zdi, da Antigona želi pokopati svojega krvnega brata, gre pri Jovanovičevi drami za pokop spomina na vojno, za pokop spora. Balkan je pozabil na tovarišstvo, narodi so sprti in Antigona postane medij želje, da se pozabi na stare zamere in da narodi skupaj poskusijo prebroditi krizo, v kateri so se znašli. Do podobnega zaključka na koncu *Hiše cvetja* prideta tudi Jovanka in Stane, ko v halucinogenem prizoru spoznata, da sta bila ves čas na isti strani fronte. Ves ta čas bi lahko bila prijatelja, pa tega nista znala.

»Dramsko pojmovanje tragičnega namreč zahteva, da mora človek, junak, propasti prav zaradi svojega pomembnega stremljenja in da je prav to njegovo pomembno, dragoceno stremljenje vzrok njegovega propada« (Kralj 115–116).

Liki obeh dram kažejo na hubrističnost svoje narave, ki jih vodi v tragična dejanja. Najbolj očitno tragična je Jovanovičeva *Antigona*, ki se opira na tebanski mit in je tako že v svoji matici podrejena strukturi tragedije. Jovanović to spoštuje in ji sledi, vanjo pa dodaja vizure, ki zgodbo umestijo v balkanski prostor.

Hiša cvetja se od tragedije oddaljuje, a je v njej vseeno moč zaslediti tragične prvine. Najbolj očitna je zmota, ki jo v sebi nosita oba glavna lika. Tako Jovanka kot Stane živita v strahu pred nečim, kar ne obstaja, in se podata v boj s prepričanjem, da sta sovražnika, čeprav v resnici veslata v istem čolnu. Pri tem pa se vsak na svoj način znajdeta pred situacijo, ki se lahko razreši le v pokopu države ali pokopu lastnega. Če sledimo Aristotelovi definiciji tragedije, tragični lik drame postane Stane. On je v peripetiji oziroma preobratu drame tisti, ki pade iz sreče v nesrečo. V prepričanju o absolutni zmagi in vzponu na oblast, ga poruši usoda oziroma Jovanka. V njem tako najdemo tragične strasti, ki pa se prelivajo tudi na Jovanko ter ostale like.

V tem aspektu sta si analizirani drami sorodni. Glavna lika Antigona in Jovanka sta na prvi pogled tisti, ki vzbujata sočutje in strah, a zares tragična sta antagonista Kreon in Stane, ki slepo stopita v blato usode in tako vodita dramsko dejanje. Če ju primerjamo, lahko vidimo kar nekaj podobnosti. Najbolj očitni sta oblastiželjnost in ponos. Skupna jima je tudi želja po logični razrešitvi problema, medtem ko jima na poti stoji čustvenost Antigone in Jovanke.

Junakinji istega ozemlja

Ženski junakinji sta si v svojem bistvu diametralno nasprotni. Medtem ko Antigona tvega svoje življenje za načela in čast, Jovanka rešuje svoje življenje s kršitvijo svojih in državnih načel ter moralnih norm. Antigona je pogumna in emancipirana ženska, ki v povojnem mestu želi ohraniti zadnji kanček dostojanstva in je za to pripravljena tudi umreti. Želi biti junakinja, heroinja in tako tudi umre, pa čeprav je Kreonova vlada nikoli ne bo razumela kot take. Nasprotno se Jovanka v zameno za preživetje odpove vsem možnostim ohranitve časti in svojega položaja ovdovele prve dame. Zavrne vsakršne ponudbe za boljše življenje in si zaželi le mir. A na koncu obe končata enako – pozabljeni, a z vedenjem, da sta Kreon in Stane do njiju vendarle gojila kanček spoštovanja. A bolj kot spoštovanje do sočloveka, gre tu za spoštovanje do nasprotnika. V vojni ni pravil in glavni liki teh dveh dram se tega še kako dobro zavedajo.

Imata pa Antigona in Jovanka zanimivo vzporednico. Antigona pokopava brata izdajalca, zato da ne bo umrl kot izdajalec, enako pa Jovanka počne z Josipom. S svojim molkom zaščiti Josipa in vsa njegova slaba dejanja ter ga v javnosti predstavlja izključno kot sočutnega in dobrega vladarja.

JOVANKA: *Ljubim ga. Z njim sem bila srečna. Seveda je imel svoje pomanjkljivosti, ampak brez njega je na tem svetu huje, kot je bilo z njim.*

Lahko bi rekli, da tudi Jovanka – tako kot Antigona – pokopava Josipa izdajalca, medtem ko država časti Josipa vladarja.

Treba pa je poudariti glavno razliko med Antigono in Jovanko. Medtem ko se Antigona bori za moralno zmago, ki bi po njenem prepričanju morala premagati politične spletke, in je v tem pogledu »čist« lik, pa Jovanka ni kriva brez krivde. Je žrtev sistema, ki ga je ustvarila sama, pa najsi bo na makro nivoju (prva dama z velikim vplivom na predsednika države) ali pa mikro

nivoju dramskega besedila (izsiljevanje z izmišljenimi dokumenti). Čeprav je njena bitka za življenje resna in verjetna, je prav njen odnos do »navadnih smrtnikov« v zaključnih prizorih tisti, ki pokaže na dejstvo, da z realnim svetom večine posameznikov svoje države nima stika, ga ne razume in ni sposobna dojeti svoje privilegiranosti v njem. Tu se skrajno loči od Jovanovićeve postavitve lika Antigone, ki je bolj dovzeten do vojnega stanja in državljanov propadle države.

Vzporednice lahko iščemo tudi med stranskimi liki obeh dram in njihovimi dramaturškimi funkcijami. Prvo primerjavo bi lahko naredili med Nado in Ismeno. Obe služita kot sogovornici glavnima ženskima likoma. Obe jima stojita ob strani, a se z njima ne strinjata; večinoma odločitev ne podpirata, a ju ne zapustita. Tako Ismena nasprotuje Antigoninemu načrtu in jo želi prepričati v bolj stoično potezo, Nada pa Jovanko prepričuje v pobeg in odmik iz jugoslovanskega življenja. Ismena in Nada sta nekakšen katalizator v razvoju dramskega besedila, saj se vsi načrti sestavijo v dialogih z njima.

Drugo vzporednico bi lahko potegnili med Vladom in Jokasto. Podobno kot pri Nadi in Ismeni tudi ta dva lika služita kot dramaturški funkciji ob glavnih moških likih, Stanetu in Kreonu. Obe se ne strinjata z dejanji svojih »nadrejenih«, a jim sledita, saj vesta, kakšne posledice bi lahko sledile – posledice, uresničene pred njunimi očmi v zločinih nad Jovanko in Antigono.

Tretjo podobnost pa lahko vidimo med likoma Glas in Starka. Oba spremljata celotno dogajanje, vanj nista neposredno vpletena, raje ga komentirata. A medtem ko Glas zgolj komentira in včasih prevzame funkcijo napovedovalca in časovne elipse, se Starka poslužuje tudi napovedi in svaril. Obema pa je skupno zasmehovanje likov in situacije, s čimer brechtovsko izstopita iz celote in ponudita opcijo bralčeve interpretacije.

Analitična gradnja

Za obe dramski besedili je značilno izrazito analitična gradnja, ki ne prikazuje predzgodbe, ampak izpostavlja tisti del zgodbe, ki osvetli konflikt in kasneje vodi do zaključka, ki je v obeh primerih neke vrste katastrofa. Nobena od dram si tako ne vzame epskega časa pri razgrinjanju preteklosti, ki je vodila do točke vojne. Pretekla dejanja se razjasnijo preko dialoga med liki, ki pa ne zamegli glavne rdeče niti zgodbe. Obe dramski besedili tako iščeta nekakšno univerzalnost, preko katere bi lahko obstali tudi izven konteksta jugoslovanske vojne. Tako je

v osnovi *Hiša cvetja* zgodba o ženski, ki je vedela preveč in bila zato kaznovana, *Antigona* pa zgodba o kraljevi družini, ki je razpadla zaradi ponosa in časti. Če pa Jovanko vidimo kot metaforo za Jugoslavijo, pa nanjo lahko prilepimo osrednji motiv *Antigone*.

Zgradba dramskih besedil sledi relativno podobni shemi. *Antigona* doživi svoj inicirajoči trenutek v predzgodbi, ko Eteoklej ne preda prestola Polinejku. Sprožilni trenutek se zgodi v začetku drame, ko brata napovesta poslednjo bitko (za razliko od osnovnega mita, kjer je sprožilni trenutek Antigonina odločitev, da pokoplje Polinejka). Drama se nato stopnjuje do bitke, po njej sledi zadnji trenutek napetosti, ko Antigona pokoplje brata in Kreon odredi njeno smrt. Dramsko dejanje se nato izpoje v moralni propad družine/države.

Shema *Hiše cvetja* ima dve razumevanja njene sheme. Prva je podobna Jovanovičevi. Inicirajoči dogodek je Josipova bolezen v predzgodbi, sprožilni dogodek Josipova smrt, drama pa se nato stopnjuje do bitke in nato v zadnjo napetost Jovankinega razkritja. Če pa v ozir vzamemo dejstvo, da se v drami nikoli ne omeni, da je (bil) Josip bolan, potem se analiza strukture spremeni. Inicirajoči dogodek dejanja se namreč premakne v samo dramsko besedilo – Josipova smrt. Sprožilni trenutek postane Jovankin razglas, da ima pri sebi pomembne dokumente. Stopnjevanje ostane podobno in vodi do bitke ter kasneje v propad.

V tej strukturi pa obe dramski besedili sledita enotnosti dramskega dejanja in sta fokusirani na svoj glavni problem. *Antigona* od tega ne odstopa, vse akcije likov se vrtijo izključno okoli vojnega stanja in bitke, ki sledi. *Hiša cvetja* pa v nekaterih odsekih zavije na odstavnici pas, predvsem v pasusih, kjer se Jovanka omami in halucinira. Tam si drama vzame prostor, da pokaže na zgodovinski kontekst, utemelji Jovankino naravo ali pa v daljših didaskalijah ustvari atmosfero prihodnosti. V glavni motiv je pomešana tudi bežna ljubezenska zgodba Nade in Vlada, ki služi predvsem nakazovanju izprijenosti lažnega zaupanja v najvišjih krogih, v katerih se sama drama tudi vrti. Obe besedili pa upoštevata enotnost kraja v širšem kontekstu (Sarajevo in Beograd), v ožjem pa plujeta med več lokacijami.

Jezik in slog

Jezik v obeh besedilih je sodoben, kar je najbolj očitno predvsem pri Jovanovičevi predelavi, ki se odmakne od poetičnega jezika izvornika. Obe drami se poslužujeta tudi močno

konotiranega besedišča (»tovariš«, »dinar« ...), pri *Hiši cvetja* pa je zaznati tudi uporabo naštevanja, ki vzbudi občutek, da v sklopu enega lika govori več oseb:

NEKDANJE PRVE DAME: Mene je moj prevaral.

Mene je moj pretepal.

Mojega so ustrelili.

Ne me jebat, mojega tudi!

Moj se je zaplinil.

Moj ga je vtaknil v usta tajnici.

Moj ne dovoli, da berem.

Moj je sprožil državni udar.

Kaj pa tvoj?

Kaj pa tvoj?

Kaj pa tvoj?

Kaj pa tvoj?

Kaj pa tvoj?

Kaj pa tvoj?

Medtem ko didaskalije v *Antigoni* služijo kot opazke, pripombe ali navodila, pa v *Hiši cvetja* postanejo svojevrsten lik. Vodijo večino halucinogenih prizorov, služijo kot ključ v preskokih skozi čas in pa kot stvaritelji atmosfere. Skozi celoten tekst se tako povežejo v lastno celoto, ki like dopolnjuje in jim daje prostor, da zadihajo. S tem pa omogočijo, da dramski čas (čeprav omejen med dve letnici) ne teče linearno, ampak kadar je treba, preskoči v preteklost ali prihodnost, a se vedno vrne h glavnemu toku dogajanja. Tako didaskalije na nek način skupaj z likom Glasu ustvarjajo kontekst prostora in časa.

Žanrsko je *Antigona* tragedija, ki sledi izvirnemu mitu in Sofoklejevi obdelavi le-tega, medtem ko se *Hiša cvetja* tragedije bežno dotakne, a je bližje žanru drame, saj se odmakne od vzvišenosti in absolutnosti tragedije. Bolj natančno bi jo definirali kot situacijsko dramo, saj se celoten konflikt rodi iz stanja, v katerem se znajde država; celotna Jovankina zgodba pa iz dejstva, da je bila prva dama. Lahko bi jo označili tudi za tragikomedijo, ki tragičen lik postavlja v boj s krutimi družbenimi razmerami (raje kot naravnimi silami tragedije).

Grotesknost (ne)komičnega

Obe dramski besedili pa v sebi nosita elemente groteskno komičnega, ki ga Vladimir Kralj definira kot »komično, ki vzbuja smeh predvsem [...] s svojimi čudaško komičnimi, včasih grozljivimi situacijami« (Kralj 150). Za primer vzemimo repliko iz besedila *Hiša cvetja*:

GLAS: [...] Medtem, ko to govorim, gori tudi v naši menzi. Morda bodo pa rogljički danes končno dovolj pečeni.

Obe dramski besedili pa se spogledujeta tudi z absurdom, ki se v *Antigoni* izraža v situacijah s Starko, ki vedežuje v toaletnih prostorih:

ISMENA: Ordinira kar na stranišču. Greš na stranišče kakat, ne potegneš vode, prideš ven. Ona gre noter, pogleda blato, pride ven in ti pove usodo. Skrivaj svoje govno pred njo!
(Jovanović, *Balkanska* 14)

V *Hiši cvetja* pa absurd zažari predvsem v replikah, kjer bi se pričakoval resen odgovor, informacija:

STANE: Jovanka, pozdravljeni. Ste dobro?

JOVANKA: Stoli so bili v akciji.

Oba teksta svojo ekspozicijo zastavita realistično, dialogi so jasni in v službi definiranja situacije. Toda bolj ko se zgodba stopnjuje, bolj se besedili odmikata od »smiselnega«, aristoteljanskega in se nagibata proti groteski, absurdu, celo pripovedništvu. Zgodi se razpad dramske forme, ki odraža razpad države in družbe, v kateri liki živijo. S tem pa se zgodi tudi degradacija likov, tako glavnih kot stranskih. Obe besedili tako za prikaz razpada uporabita vse možne ključne dramskega pisanja, od strukture do mitosa.

Dramska taktika

Degradacija je nekaj, kar prebode zaključek obeh dramskih besedil. Liki izgubijo kakršno koli možnost heroizma, kakršno koli upanje na stik z božanstvi, *deus ex machina* ni mogoča. Oba avtorja zavzameva končno pozicijo, da vojna žre svoje lastne otroke in da pokoplje vse, kar bi lahko ostalo od človečnosti. Vsako vojno stanje je stanje tiranije, v katerem odpovejo moralne

vrednote in sistemi. In kar ostane, so miti, ki jih umetniki nato predelujejo in mečkajo v dela, ki bodo stala kot spomeniki tistemu, kar je nekoč bilo, in kot opozorilo temu, kar sledi.

Pri obeh dramskih besedilih gre poleg želje po stvaritvi estetske zaključene celote za raziskovanje ruševin balkanskih vojn, ki se ga avtorja lotiva s »krajo« tistega, kar nama predstavlja mit. Dramski besedili tako vsako po svoje – eno kanonsko, eno študijsko – predstavljata drobtinici v bogatem naboru umetniških odzivov, ki jih je rodil krvav balkanski polotok. Tu ne moremo mimo ravno te prostorske in časovne vpetosti obeh dramskih besedil – sta izrazito vezani na svoje ozemlje in stavita na bralčevo poznavanje jugoslovanske situacije prejšnjega stoletja.

Bralčev odnos pa se lahko vzpostavi le s pravilno uporabo njegove pozornosti, ki pa je selektivna in v več aspektih že vnaprej definirana. Gledalec nezavedno selektivno sprejema dražljaje in s tem izniči množico dražljajev, ki jim je izpostavljen med branjem. Glede na to, katere dražljaje bo sprejel, bo kasneje interpretiral in ocenil umetnino.

Delo mora, po de Marinisu, za vzbuditev zanimanja sprejemniku najprej predstaviti neko novost, s katero ga privabi, nato ga mora presenetiti ali začuditi in s tem vzbuditi zanimanje in pridobiti pozornost (nav. po Hrvatin 201).

S tem argumentom pa lahko zagovarjamo močno definiranost prostora in časa obeh dramskih besedil, ki lahko tudi neaktivnemu poznavalcu jugoslovanskega prostora ponudita nekaj, kar ga bo pritegnilo in mu morda predstavilo eno od vizur razumevanja tega prostora. Pri tem je treba nujno poudariti, da dramski besedili ne služita kot moralistično ali izobraževalno sredstvo, ampak sta samostojni entiteti, ki si iz zgodovine le sposojata elemente, s katerimi svobodno operirata in jih prilagajata za potrebe verjetnosti zgodbe. Ali kot v svojem gledališkem eseju *O grešnem kozlu in izdaji* tak poseg opiše Igor Lampret: »Izhodiščna situacija [...] nam prikazuje zgodovinsko dogajanje kot simulakrum, navidezno zgodbo, se pravi takšno, kjer način njene pripovedi samo navidezno sovpada s tistim, kar naj bi se bilo zgodilo« (Lampret 105).

Zaključna misel: Je Jovanka lahko balkanska Antigona?

Zli, dobri, blagi, kruti, nepremični, viharni, odprti, skriti ... vse to in nekaj vmes so naši balkanski liki. V drami se znajdejo kot kapljice v reki in ne glede na to, ali želijo iti gor ali dol, levo ali desno, vedno ostanejo del te reke, od katere ne morejo pobegniti. Najlažje je, da se uležejo in pustijo, da jih nadvladajo misli, gibanje duše in družba, ki se nikoli ne bo opravičila za svoj obstoj.

Obe analizirani dramski besedili ležita v naročju balkanske atmosfere, vsako po svoje pa se trudi ta svet prikazati skozi svoje oči – *Antigona* preko umetnika, ki je Balkan izkusil in preživel najhujše in najlepše; *Hiša cvetja* preko študenta, ki raziskuje ta svet, za katerega je bil prepozen, a ki še vedno stoji kot zgodovinski spomenik in kot drobtina v košari z neskončnim dnom zgodb.

Avtorja sva se v svojem pisanju lotevala podobnih prijemov, a tu je treba poudariti, da se *Hiša cvetja* po *Antigoni* raje zgleduje, kot pa postavlja ob bok. V iskanju lastnega pisateljskega koda sem oči obrnil proti velikanom našega dramskega opusa in v želji po stvaritvi Jovanke Broz kot »balkanske Antigone« spisal tekst. To zgodbo sem želel obravnavati kot mit, tako kot je Jovanović Grkom prevzel njihov mit. Njemu je uspelo, besedilo je spoštovano tu in onkraj. Kakšna bo pot *Hiše cvetja* in ali je dosegla univerzalnost, aktualnost, bo pokazal čas. Sedaj vsi ti liki stojijo pred nami, ne govorijo več, le čudno gledajo z umirjenimi očmi in sram jih je nas in sebe. Pridružili se bodo mnogim drugim likom literarnih del, ki stojijo kot fosili zgodovine. In kot pravi Franco Moretti:

»V tej zgodovini, kjer vprašanja izginejo, odgovori pa preživijo, je vsekakor nekaj srhljivega« (Moretti 15).

Viri in literatura

- Aristoteles. *Poetika*. Prev. K. Gantar. Ljubljana: Študentska založba, 2012.
- Freytag, Gustav. *Tehnika drame*. Prev. B. Hartman. Ljubljana: Mestno gledališče ljubljansko, 1976. (Knjižnica MGL, 71).
- Hrvatini, Emil. *Prisotnost, predstavljanje, teatralnost*. Ljubljana: Maska Ljubljana, 1996.
- Inkret, Andrej. »Stara tebanska zgodba«, *Gledališki list SNG Drame v Ljubljani* LXXIII/3, str. 53.
- Jauss, Hans Robert. *Estetsko izkustvo in literarna hermenevtika*. Prev. T. Virk. Ljubljana: LUD Literatura, 1998.
- Jovanović, Dušan. *Balkanska trilogija. Antigona, Uganka korajže, Kdo to poje Siziifa*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1997.
- Jovanović, Dušan. »Muke z vojno«, *Gledališki list SNG Drame v Ljubljani* LXXIV/4, str. 4–6.
- Klotz, Volker. *Zaprta in odprta forma v drami*. Prev. Mojca Kranjc. Ljubljana: Mestno gledališče ljubljansko, 1996. (Knjižnica MGL, 121).
- Komelj, Miklavž. *Jugoslovanski nadrealisti danes in tukaj*. Ljubljana: Moderna galerija, 2015.
- Kralj, Vladimir. *Dramaturški vademekum*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1984.
- Lampret, Igor. *Rabe sočutja. Dramaturški eseji*. Ljubljana: Mestno gledališče ljubljansko, 2006. (Knjižnica MGL, 142).
- Moretti, Franco. *Buržuj: med zgodovino in literaturo*. Prev. A.M. Habjan. Ljubljana: Sophia, 2015.
- Toporišič, Tomaž. »Tekst kot matrica teatralnosti: Jovanovićevo gledališče onstran krize dramske oblike« *Razodetja*, Študentska založba, 2009, str. 103–142.

IZJAVA O AVTORSTVU
diplomskega/dramaturškega/magistrskega dela

S svojim podpisom zagotavljam, da:

- je diplomsko/dramaturško/magistrsko delo *Hiša cvetja* rezultat samostojnega dela,
- je tiskani izvod identičen z elektronskim,
- na Univerzo v Ljubljani neodplačno, ne izključno, prostorsko in časovno neomejeno prenašam pravico shranitve avtorskega dela v elektronski obliki in reproduciranja ter pravico omogočanja javnega dostopa do avtorskega dela na svetovnem spletu preko Repozitorija Univerze v Ljubljani.

Datum:

Podpis: